

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu ülikooli ajakiri

JUUNI 2015 NR 6 (2439)

 TARTU ÜLIKOOOL

IT VALDKOND VAJAB ROHKEM SPETSIALISTE

KUIDAS
TALTSUTADA
RISKE?

NÄITUS AVAS
SPIOONIMAAILMA
UKSED

VILISTLANE:
ALATI TEGUS
LEELO TUNGAL

Hoolimatus üksteise suhtes kurvastab

Kindlasti on paljud teist sattunud tänaval kõndides olukorda, kus teine inimene sammub hoogsalt vastu ja tahab teist justkui läbi kõndida. Olgugi, et teil on ruumi astuda vaid maja seinale äärmiselt lähedale või sõiduteele, peate seda tegema, sest vastutulev inimene kas ei märka või ei taha teid märgata.

Veel üks näide: renditud hoonetes toimub pidu ning korraldajad unustavad sinna varustuse maha. Nädala alguses uuritakse, kas maha unustatud kott on alles, ent selgub, et see on vahepeal jalutama läinud. Olgu mainitud, et peoks renditud kohas on kogu

aeg keegi kohapeal olemas, kuid mitte keegi neist ei tunne huvi, miks hoovis võõras asi on. Kas see on pigem peremehe halb käitumine või lihtsalt hoolimatus? Siin tuleb muidugi visata kivi ka peo korraldaja kapsaada, kes üldse varustuse maha jättis.

Hoolimatust kohtab mujalgi. Alles mõni aeg tagasi protestisid inimesed rahumeelselt kütuseaktsiisi tõusu vastu, lootuses, et valitsus võtab neid kuulda. Mis juhtus? Aktsiisi rakendamise aeg toodi varasemaks ning peale selle tõstetakse ka alkoholi-

MERILYN SÄDE
UT toimetaja

FOTO: ANDRES TENNIS

ja tubakaaktsiise. Arusaadav, et lubaduste täitmiseks tuleb raha kusagilt võtta, kuid siinkohal jagati vaid käske ning arutelu rahvaga lükati kõrvale.

Mai lõpus ilmus Eesti Ekspressis artikkel «Mina, anonüümne alateenija», mis rääkis inimestest, kes saavad harjumuslikult kokku, räägivad oma muredest, püüdes üksteist nii aidata. Artiklist ei kõlanud virinat või pahameelt, inimesed rääkisid lihtsalt oma lugusid ja seda, kuidas igal kuul piskuga hakkama saada.

Seega virinat ei ole – on vaid lood, mis näitavad, et olukord ei ole hea. Eespool nimetatud

Ekspressi artiklis ütleb statistikaameti töötaja Mare Kusma, et Eestis elab üle saja tuhande inimese olukorras, kus nende netopalk on alla 500 euro. Kui arvestada sealt maha maksud ja üür, siis mis jääb inimesele lõpuks kätte? Pisku.

Seega tundub, et vaatamata rahumeelsetele arvamavaldustele ja lugude rääkimisele kõnnitakse neist jätkuvalt läbi. Justkui sammutaks kitsal tänaval, kus vastutulijal on ruumi kõrvale astuda, kuid ta ei tee seda, sest ta ei märka või ei taha märgata. UT

12

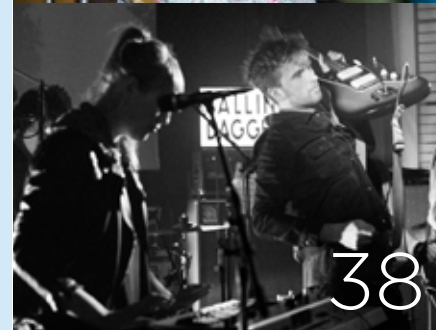
24

27

35

38

9 KOLUMN: T-Helpdesk aitab ülikoolidel koostööd teha.

10 KOLUMN: Kõikelubav vaimsus risustab eesti keelt.

12 PERSOON: Huvi keemia vastu pani Mikko Mihkel Vaabeli stratosfääri vallutama.

16 AKTUAALNE: Miksi endale ise haridus.

18 AKTUAALNE: Kuidas taltsutada riske?

22 AKTUAALNE: Sügis toob ülikooli täismahus IT-õiguse õppe.

24 TEADUS: Kas kriminalistika on selline, nagu telesarjad näitavad?

27 ETTEVÕTLUS: Sportlyzeris algab iga päev pealehakkamise ja uute ideedega.

30 VÄITEKIRI: Mees- ja naissoo sotsiaalsed stereotüübid on eesti keeles täies elujõus.

34 VILISTLANE: Tegus kirjanik Leelo Tungal hindab keelt ja lapsi.

38 ARVUSTUS: Ants Siim arvustab Tallinn Dagersi teist albumit.

40 AJALUGU: Kas üliõpilaste mittevormiline liikumine võib ülikooli muuta?

43 REISIKIRI: Ungari kõige päikeselisem linn tõmbab välisüliõpilasi magnet.

46 ESSEE: Laiapõhjaline haridus on uus unustatud vana, kirjutab TÜ nõukogu esinaine Kersti Kaljulaid.

50 järelhüüe, kaitsmised, stipendiumid, teated, tunnustused, õnnitlused

UT UNIVERSITAS TARTUENSIS
Tartu ülikooli ajakiri

Universitas Tartuensis on Tartu ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaž 3500. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Aadress: Ülikooli 18-102, Tartu 50090; telefon: 737 5686, 5802 8827; e-post: ajakiri@ut.ee; koduleht: www.ajakiri.ut.ee.

Vastutav väljaandja: Illari Lään; **peatoimetaja:** Merilyn Merisalu; **toimetajad:** Merilyn Säde ja Mart Zirnask; **infotoimetajad:** Kady Sõstar ja Gea Kääpa; **keeletoimetajad:** Mari Mets ja Lydia Raadik; **fotograaf:** Andres Tennis; **küljendaja:** Mark Šandali; **trükk:** Ecoprint. • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustatsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetust lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensisile. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegium:** Maaja Vadi (esinaine), Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päärnt, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul, Liina Liiv.

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 26. juunil 2015.

roheline trükis

Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükivärvidega. ©Ecoprint

Ülikool soovib Tartusse rajada IT-arenduskeskuse

Tartu ülikooli järgmiste aastate suuremate ruumiliste arendusplaanide hulka kuulub IT-arenduskeskuse rajamine, mis koguks kokku arvestatava osa ülikooli infotehnoloogia-alasest õppe- ja haldustööst.

Kantsler Andres Liinati sõnul on ülikooli soov rajada mitte pelgalt uus teaduskonna hoone, vaid keskus, mis toimiks nii Eesti kui ka lähiregiooni valdkondliku arengumootorina.

«Keskuse kavandamisel on seetõttu oluline leida IT-valdkonna sünergia nii ülikooli sees kui ka IT-ettevõtetega Tartus ja mujal,» rääkis Liinat.

Plaani kohaselt hakkaksid uues keskus paiknema praegu suures ruumikitsikuses töötav matemaatika-

ja informaatikateaduskond, loodus- ja tehnoloogiateaduskonnas õpetatav arvutitehnika eriala ning tõenäoliselt ka ülikooli IT-osakond.

Peale selle võimaldaks keskus arendada IT-suunalist õpet ja teadustegevust veel mitmete teiste instituutidega üle ülikooli ja partneritega väljaspool ülikooli. Omaette roll on keskusel ka IT-ettevõtluse ja uue majanduse arendamisel. Teisisõnu võimaldaks sinna koonduv pädevus ja tehnika asutada rohkem idufirmasid, luua toimiv inkubatsioonisüsteem ja luua uusi IT-suunalisi arendusi ka koostöös rahvusvaheliste ettevõtetega.

«Muidugi on IT-valdkonna siirded ülikoolis laiemad, kuid

praeguses arendusfaasis oleme eelkõige keskendunud ruumilisi seoseid omavate või vajavate üksuste ruumiprogrammile,» lisas kantsler.

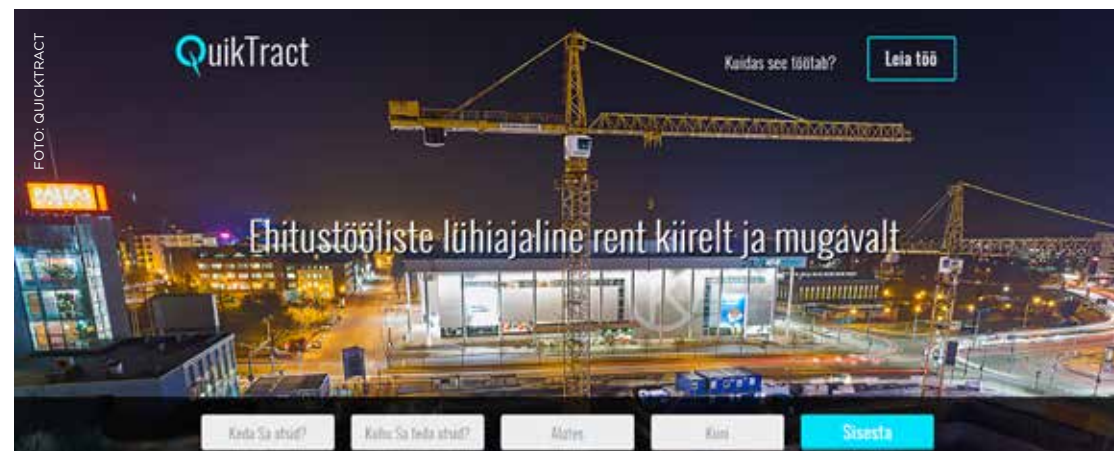
Praeguste plaanide kohaselt hakkaks rajatavas keskus tegutseda 1500 üliõpilast ja 300 töötajat. Kuna IT-valdkond on kiiresti arenev ja dünaamiline, tuleb juba plaanimise järgus mõelda keskuse võimalikule laiendamisele.

Pole veel kindel, kuhu keskus luuakse. Koos Tartu linnavalitsusega arutatakse võimalusi keskuse ehitada kas kesklinna või Maarjamõisa väljale sealsete teadus- ja õppehoonete lähedusse. Keskuse arengunägemuse ja tulevase asukoha otsustab rektorat enne uue õppeaasta algust. ●

FOTO: MARK SANDALI

25. mail avati Lossi 3 õppehoone esimesel korrusel filosoofiateaduskonna tudengite puhkeruum. Kunagise väikese kohviku asemel on nüüd avar ja hele üliõpilastuba, kus loengupauside ajal saab mõnusasti jalgu sirutada, kohvi-teed juua, raamatut lugeda, õppestressist puhata või, miks mitte, seda kõike korraga teha. Teaduskonna tudengiesindajad loodavad, et selline kööginurgaga ühisala toetab kogukonnatunnet. See annab hea võimaluse kaaslastega koos kas puhata või rühmatöid teha. Sügiseks hangitakse just sel eesmärgil tudengituppa ka valge tahvel. Kõik filosoofiateaduskonna üliõpilased on oodatud puhkeruumi niuileid täitma mõnusate raamatute ja tassidega. ●

Kaleidoskoobil oli võidukas ehitussektori veebiteenus

Neljandat korda toimunud üliõpilaste uuenduslike äriideede konkursi «Kaleidoskoop» peaauhinna pälvis idee veebiteenusest QuikTract, mis viib kokku ehitusettevõtjad ja ehitustöölised.

Neljast TÜ juura, IT ja ärijuh-timise eriala tudengist koosnev meeskond QuikTract esitles veebiteenust, mis aitab ehitusettevõtjatel kiiresti ehitajaid leida. Seda läheks vaja näiteks juhul, kui mõni tööline on haigeks jäänud või tööjõudu tuleb suurendada.

«Sarnase põhimõttega töötab Eestis ka GoWorkABit, aga ehitustöölise valdkond on liiga spetsiifiline ja keeruline, et seda muude juhutöödega kokku lõimida,» selgitas QuikTracti arendaja Joosep Kibal, kelle sõnul täidab nende veebiteenus turul olulise tühimiku.

Kibali sõnul plaanib meeskond ehitusvaldkonnas edasi töötada. Alguses tahavad nad vahendada erakorralist ning ajutist tööjõudu, aga hiljem võib-olla juba ka pikemaajalisemat ja projektipõhist

tööd. Kui teenus Eestis tööle hakkab, tahavad nad laiendada Baltikumis laiemalt, samuti Põhja-maades ning võib-olla jõuda isegi Suurbritanniassa.

QuikTract võitis võimaluse osaleda rahvusvahelisel idufirmade konverentsil «SLUSH 2015», mis toimub novembrikuus Helsingis.

Ajajahi eriauhinna, pääsu konkursi 100 parema projekti hulka, sai nutilahendus Tripmatch. TÜ majandusteaduse, IT ja informaatika erialade üliõpilaste äriidee sai alguse soovist aidata eri riikides elavatel inimestel leida ühiseks puhkuseks parimat võimalikku reisisihtkohta. Seda nii, et osaliste rahalised ja ajalised kulud oleksid enam-vähem võrdsed.

Parima Tartumaa arengut toetava äriidee tiitli ja 400 euro suuruse stipendiumi said mobiilsed kullassepa töötoad. Kullasseppasid saab kutsuda üritustele koolitust tegema ning iga osaleja saab töötoast endale kvaliteetsest materjalist isetehtud ehte.

Tartu linnavalitsuse 400 euro suuruse preemia pälvis meeskond Wooch, kes teeb ainukordseid puidust käekelli.

Parima projekti auhinna ja 200 euro suuruse stipendiumi pälvis MTÜ Praktikum Eesti. Mittetulundusühing tahab teha keskkooliõpilastele soovituslikuks suvise ühenädalase praktika mõnes neid huvitava erialaga seotud ettevõttes. Sel moel saavad õpilased enne ülikooli astumist proovida, kas neile valitud eriala ikka sobib.

Žürii eriauhind väärtuses 200 eurot läks aga projektile Tuum. Tuum on kuueliikmeline ettevõtlike noorte meeskond, kes toodab lühikesi eestikeelseid populaarteaduslikke videoklippe oma Youtube'i kanalisse Tuum.

Lisaks tõstis TÜ õppearenduse osakond esile tuletantsu trenne korraldava Zerkala Tuleteatri ning fotograafide erivajadustega inimeste projekti Märka Inimest, et arutada ülikooli ja projekti-meeskondade võimalikku edasist koostööd. ●

Tippettevõtja tuli ärist ülikooli

Tartu ülikool võttis ettevõtlusõppe arendamiseks tööle tuntud ettevõtja Kuldar Leisi.

Missioonitundega ettevõtja otsustas tulla ülikooli, et julgustada äriaga tegelevaid inimesi rääkima oma tegevusest gümnaasiumi- ja ülikoolinoortele. Tema sõnul tuleb ka ettevõtete juhtidele kasuks, kui koolinoored ja tudengid saavad aru, kuidas äri maailm toimib enne kui tööturule sisenetakse.

Uue ettevõtlus- ja innovatsioonikeskuse arendusjuhina hakkab Leis näiteks üles töötama ülikooliga seotud ettevõtluskonkurse ja -programme, et need saaksid sama tuntuks kui näiteks ideekonkurss «Ajujaht».

«Kogu eelinkubatsioonisüsteem tuleb uuel kujul käima lükata. Teine osa minu tööst on inspireerimine. Ülikoolil oli mõtte võtta ettevõtlusestki inimesi, kes seda protsessi toetaksid. Et tudengitega ei räägiks enam ainult õppejõud, vaid ka ettevõtjad.

FOTO: KRISTJAN TEEDEMA / POSTIMEES / SCANPIX

Mina tahan olla üks neist, kes annab TÜ üliõpilastele edasi oma nägemuse,» rääkis Leis.

Üks Leisi eesmärke on see, et kõik gümnaasiumid võtaksid ettevõtlusõppeprogrammi oma õppekavasse ja iga eriala tudeng ülikoolis puutuks kokku ettevõtlusega. Selleks osaleb ta lisaks

muudele ülesannetele ettevõtlusõppega seotud õppematerjalide koostamises ja ettevõtlusõpetajate koolitamisega, millega ülikool tegeleb.

«Huvitav näide on siin Viljandi kultuuriakadeemia, kus on kõigil üliõpilastel kohustuslik oma tudengifirma loomine. Tänu sel-

Konverents toob kokku sajad ettevõtjad

8. ja 9. juunil toimub Balti-Hiina ärikonverents «Kui targad firmad kohtuvad suure turuga». Järjekorras neljandal Balti-Hiina suhete konverentsil on tänava esindatud üle 300 Balti ja Hiina ettevõtte.

Konverentsi peakorraldaja, TÜ majandusteaduskonna tähtsate majanduste teadur ning Balti-Hiina grupi juhatuse esimees Xiaotian Zhang ütles, et Hiina pole kunagi Balti riikide jaoks liiga suur olnud ja ka Balti riigid ei ole Hiina jaoks liiga väikesed.

«Kiire üleilmastumine ja tehnoloogiline areng toovad neid piirkondi teineteisele üha lähemale. Selle asemel, et omavahel võistelda, näeme pigem võimalust oma teadmisi ja oskusi jagada,» rääkis Zhang.

Konverentsil keskendutakse sellele, et võimaldada Balti ettevõtjatel saada uusimat teavet

Hiina turgude kohta, lahendada kaubandusmuresid, kohtuda võimalike partneritega ja luua äriühendusi. Samuti on eesmärk tuua Balti riikidesse Hiina investoreid ja laiendada meie teadmisi Hiina ärikultuurist.

Ettekannetega esinevad peale Xiaotian Zhangi ka Hiina rahvabariigi suursaadik Eestis Qu Zhe, endine väliskaubandus- ja ettevõtlusminister Anne Sulling, riigikogu väliskomisjoni esimees Hannes Hanso, Hiina saatkonna majandus- ja kommertssuhete nõunik Wu Yan ning TÜ rahvusvahelise ettevõtluse ja innovatsiooni õppetooli juhataja Urmas Varblane. Kogemusi Hiina kaubandussuhetest jagavad kolleegid Leedust, Suurbritanniast, Soomest, Eestist ning Hiinast.

Konverents toimub 8. juunil Tallinnas Radisson Blu Sky hotellis. 9. juunil külastavad saadikud Tartu ülikooli ja ettevõtteid. ●

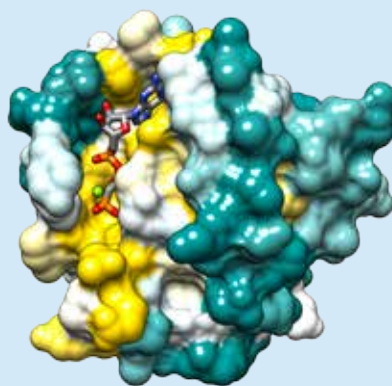
Personaalne geenifoorum

18. ja 19. juunil toimub Tartus 15. rahvusvaheline geenifoorum «Genoomika – lõpuks ometi personaalne», mis toob kuulajateni kõrgetasemelised ettekanded 19 asjatundjalt Euroopast ja Põhja-Ameerikast. Konverentsi peaesinejad on Heiko Runz Mercki uurimislaborist ja Uta Francke Stanfordini ülikoolist.

Tänavuse geenifoorumi neli

erialadevahelist peateemat on personaalne meditsiin ja tervishoiu ökonoomika, neuropsühhiaatiline geneetika ja farmakogenoomika, süsteemibioloogia ja funktsionaalne genoomika ning evolutsioon ja populatsioonigenetika.

Olemasolevad suuremahulised geneetilised andmeid sisaldavad andmekogud pakuvad uut lisa-

väärtust ning täiesti uudeid äristrateegiaid. Farmaatsiaettevõtteid nagu Merck on oma tegevuses keskendunud suurtele rahvastikupõhiste andmekogudele. Kui kombineerida põhjalik tervise-teave elektrooniliste andmekogudega, on võimalik paremini mõista DNA järjestusevariantide rolli inimese tervisliku seisundi hindajana.

Üha enam huvitavad inimesi nende geneetilised ohud ja eriti see, kuidas elustiili ja tervisekäi-

tumise osas teadlikke valikuid tehes elada täisväärtuslikumat elu. Professor Francke keskendubki oma ettekandes sellisele tarbijale suunatud *direct-to-consumer* geneetilisele testimisele. See teema tõstatab nii eetilisi kui ka majanduslikke küsimusi ja valikuid, mida käsitlevad ettekannetes pikemalt professorid Jacques Beckmann ja Reiner Leidl.

Teiste konkreetsemate teemade seas kajastatakse psühhiaatriliste haiguste genee-

tikat. Professor Cynthia Bulik on sotsiaalmeedia kaudu teinud teavitustööd söömishäirete alal eesmärgiga värvata tuhandeid inimesi vastavatesse uuringutesse. Professor Patrick Sullivan juhib aga projekti, mille eesmärk on koguda 100 000 haiget seitsme peamise psühhiaatrilise haiguse geneetiliseks dešifreerimiseks.

Geenifoorumi konverentsile saab kuni 12. juunini registreeruda veebilehel www.geneforum.ee. ●

Negavati võitis kraanivee projekt

27. mail kuulutati välja energia- ja ressursisäästu-konkursi Negavatt kolm parimat meeskonda. Konkursi esimese koha sai TÜ tudengite projekt «Võta kraanist!».

Teise koha pälvis TTÜ meeskond «Köögisoojus» ainulaadse soojusvaheti väljatöötamise eest ning kolmanda TÜ üliõpilaste projekt «Keskonnasõbralik jõusaal», mis toob ülikooli spordihalli elektrit tootvad treenažöörid. Kõik kolm said auhinnaks ligi 10 000 eurot, et alustatud projekte edasi arendada.

Keskonnainvesteeringute keskuse juhatuse ning konkursi žürii liige Lauri Tammiste jäi tulemustega väga rahule. «Võitjate puhul nägime, et nad olid hästi läbi mõelnud nii idee teostuse kui ka vajaminevate vahendite hulga. Samuti olid neil projekti rakendamiseks juba eelnevad kokkulepped tehtud,» kiitis Tammiste.

«Võta kraanist!» idee autorid Kristjan-Julius Laak ja Artur Pata pidasid oma edu põhjuseks idee lihtsust ja projekti teostatavust. Samuti mängis tudengite

FOTO: «VÕTA KRAANIST!» INSTAGRAM

hinnangul olulist rolli tohutu energiasääst, mis võimaldab igalt eurolt säästa 2,4 megavatt-tundi.

Materjaliteaduse bakalaureusetudengi Artur Pata sõnul on võrreldes teiste konkursil osalenud projektidega nende projekti energiasääst sadades, kui mitte tuhandetes kordades suurem.

«Septembri alguseks on projekt teostatud, kraanid õppehoo-

netes olemas ja pudelid tudengite kotis,» lubas Pata. Juba on joogivee võtmiseks sobivad neli kraani paigaldatud TÜ raamatukokku. Nüüd saavad noormehed panna veel 20 õppehoonesse 40 kraani ning tellida kõikidele esmakursuslastele korduvkasutatavad tasuta joogipudelid.

«Võta kraanist!» võitis ka publiku lemmiku auhinna. ●

Nõukogu kutsub avatud istungile

15. juunil kell 15 kutsub Tartu ülikooli nõukogu kõiki huvilisi peahoonesse senati saali arutama ülikooli juhtimise ja arenguga seotud teemadel, mis on olulisel kohal Tartu ülikooli arengukavas 2020. aastani.

Avatud aruteluseminaril annab siseauditi juht Elsa Leiten ülevaate riskide juhtimisest ja riskihinda-

misest Tartu ülikoolis. Tähelepanu väärib riskide teema seetõttu, et eri ülikooli liikmed hindavad kriitiliseks eri riske. On oluline, et riskihindamise tulemusi võetak ülikooli igapäevatoos arvesse. Ettekandele järgnevas arutelus ongi võimalus selle üle mõtteid vahetada.

Teine aruteluteema haakub

ülikooli arengukava ühe põhi-eesmärgiga, s.o. uuendusliku ja ettevõtliku ülikooli arendamisega. Ülikooli samme selle eesmärgi saavutamiseks tutvustab arendusprorektor Erik Puura.

Avatud istungile eelneb sama päeva esimeses pooles nõukogu korraline istung. Avatud istungist teeb videoülekanne UTTV. ●

T-Helpdesk aitab ülikoolidel teha koostööd

Seni on ülikoolid ettevõtluskoostööd korraldades eraldi tegutsenud. Teatasime maikuu alguses, et Tartu ülikool ja Tallinna tehnikaülikool käivitavad koostöövõrgustiku, mida esialgu nimetame T-Helpdeskiks.

Alates maist oleme välja töötamas koostöövõrgustiku üksikasjalikku arusaama ning konsortsiumi moodustamise eelnõu. TÜ ja TTÜ konsortsium on tulevikus avatud ka teistele ülikoolidele ja partneritele kokku lepivate tingimuste alusel.

Esimesed juhttegevused toimuvad 2015. aasta sügisel, võrgustik käivitub täismahus järgmise aasta 1. jaanuaril. Loodame, et koostöövõrgustik muudab koostöö käivitamise ettevõtete jaoks lihtsamaks.

Näiteks peab praegu ettevõtte, millel on idee, probleem, arenguvajadus või lihtsalt huvi Eesti ülikoolides toimuva vastu, pöörduma igasse ülikooli eraldi. Kuna koostöövõrgustik loob ülikoolide süsteemi ühise sisemispunkti, muutub nendega suhtlemine kergemaks.

Ka ülikoolide pakutavate teenuste süsteemid on välja arendatud eraldiseisvana. Seega tuleb sobilike teenuste leidmiseks ja nende võrdlemiseks läbi käia kõigi ülikoolide kodulehed. Peale selle peab tõhustama ettevõtjate teavitamist sellest, millist taristut nad vajadusel kasutada saavad. Koostöövõrgustiku loomisega plaanime välja arendada ühise teenuspakumise süsteemi, kus nii Eesti kui ka välisettevõtjad

FOTO: ANDRES TENNUS

ERIK PUURA
TÜ arendusprorektor

saavad ettevõtlussektorite põhjal kiiresti õiged kontaktid leida.

Kuna ettevõtete soovid on tihti mitmest osast koosnevad, saab neid parimal moel arvestada ja täita kahe või mitme ülikooli koostöös. Nii saab ühisprojektidesse kaasata mitme ülikooli tugevused.

Ülikoolide koostöö muudab efektiivsemaks ka väliskoostöö ning ettevõtlusalaste suurürituste korraldamise. Kui väliskoostööd kas või osaliselt ühiselt korraldada, saab välisettevõtetele pakkuda laiapõhjalisemaid

koostöövaldkondi ning reisikuludki on kokkuvõttes madalamad.

Võrgustikul on plaanis korraldada igal aastal vähemalt üks suurem sündmus, kuhu on kaasatud eri ülikoolid. Koostöö kergendab ka temaatilistele üritustele pädevate esinejate leidmist. Samuti tahame välja töötada ühise intellektuaalomandi-alase praktilise koolituse süsteemi ja täiendõppe kursused, et parandada ettevõtjate ja ametkondade teadmisi intellektuaalomandist ja selle praktilistest kasutusvõimalustest.

Selline koostöövõrgustik ei vaja toimimiseks eraldi kehandid. Sarnaselt Euroopa Liidu projektidega koostame ühtse tegevuskava ja sõlmime konsortsiumilepingu. Nii saame kokku leppida ühistegevuste täiendavate kulude vajaduses ja nende katmises, otsida ühiselt partnereid ja rahastajaid. Küllaltki kiiresti muutub loodav süsteem ka kulutõhusaks. UT

ÜLIKOOLOIDE KOOSTÖÖ MUUDAB EFEKTIIVSEMAMAKS KA VÄLISKOOSTÖÖ NING ETTEVÕTLUSALASTE SUURÜRITUSTE KORRALDAMISE. NII SAAB VÄLISETTEVÕTETE PAKKUDA LAIAPÕHJALISEMAID KOOSTÖÖVALDKONDI.

Kõikelubav vaimsus risustab eesti keelt

Aprillikuu UT essees tõi Egle Truska välja märkimisväärse seiga: emakeelse ülikooli puuduliku keeleoskusega (eestlasest) õppejõud võib õppurit nõnda häirida, et tähelepanu hakkab koonduma keelevigadele ja võib koguni raskendada aine sisule keskendumist. Olen Tartu ülikooli endine lektor, nüüd küll juba aastaid pensionil, aga niisuguse probleemiga olen väga tuttav, kuigi teises kontekstis. Minu häirija ning vahel keskendumise takistaja on meie emakeelt kõnelev meedia.

Vaatan televisiooni või kuulan raadiot. Isegi tõsistes saadetes võivad kosta inglise laenuid *okei, sorri, level* ja muu sarnane. Ei tunta enam järgarvu, kuupäevagi väljendatakse üha enam põhiarvuga. Ei tunta arvsõnade *viis* ja *kuus* osastavat käänat. Tagasõna *järgi* on peaaegu välja tõrjunud määrsõna *järele* ning uusmoodustis *järgselt*, mis on vormilt määrsõna, kipub välja tõrjuma tagasõna *järel*: *Etenduse järgselt toimus aafterpaarti*.

Istun ja hakkam kõnelejat korrale kutsuma, parandama. Naine kõrval pahandab, et miks ma karjun, diktorigu ei kuule. Kahjuks ei kuule, jah. Aga mina ei mäleta enam hästi, mida ta ütles või rääkis, sest tema kõnepuudused olid tahtmatult mu tähelepanu köitnud. Olin hakanud neid koguni loendama. Ma ei pea siin silmas juhuslikke stuudiokülalisi, kellelt ei või alati kõneosavust oodata, vaid töötajaid, kes peaksid olema keeleliselt korrektsed.

FOTO: ERAKOGU

LEO KAAGJÄRV
teoreetilise füüsika endine
õppejõud

Tunnen üht Tallinna keeleinimest, kes rääkis võib-olla poolnaljatades, kuid siiski tõsisel moel, et tuleks kaevata terviseametile, sest linnas kõikjal näha olevad keelendid kahjustavad tema tervist. Nimelt vaimset tervist, sest kui ta näeb igal pool noid grammatikavigu täis ja pooleldi või täiesti ingliskeelseid silte ja pealdisi (lisan omalt poolt: sealhulgas uute toredate hoonete nimesid, ikka üks *Plaza* teise järel), valdab teda meelemasendus. Kas see on rahvusriik Eesti, mida tahtsime? Tõepoolest,

selle valdkonna on meie tervisekaitsjad jätnud täiesti teadvustamata, samas aga liialdatakse publiku kaitsmisega näiteks tubakasuitsu eest – seda isegi vabas õhus avalike hoonete sissekäikude ümbruses ja bussipeatustes.

Arvan, et olukorra põhjus on suuresti rahva puuduliku keelealane haritus ja nõudlikkuse vähesus, eriti aga praegune kõikelubav vaimsus. Juba koolilapsed teavad, et õpetaja ei tohi neid, nagu öeldakse, ahistada, rääkimata karistamisest. Karistada võib saada hoopis õpetaja ise, kui ta peaks liiga nõudlikuks muutuma.

Ka keelekorraldajad on arad, nüüd nad ainult soovivad, ei midagi enam. Kahtlen, kas Egle Truska ja tema mõttekaaslased midagi praegustes oludes saavutaksid. Võib-olla ainult juhul, kui ülikoolis loodaks asjahuvilistest keelekaitsjate selts, kes hakkaks õppejõude «ahistama», kuni see sunnivii-sil suletaks.

TELEVISIOONIS JA RAADIOS EI TUNTA ENAM JÄRGARVU JA KUUPÄEVAGI VÄLJENDATAKSE ÜHA ENAM PÕHIARVUGA. EI TUNTA ARVSÕNADE VIIS JA KUUS OSASTAVAT KÄÄNET.

HEA KAASLANE SUVEKS!

Tartu Ülikooli Kirjastuses
suur valik raamatuid 1.–30. juunini

-50%

TASUMINE NII SULARAHAS
KUI KAARDIGA

PAKKUMINE KEHTIB KIRJASTUSES KOHAPEAL E–R 9–16,
W. STRUVE I (TÜ raamatukogu, sissepääs Akadeemia tänavalt)

 TARTU ÜLIKOOL
KIRJASTUS

737 5945
tyk@ut.ee
www.tyk.ee

Teaduskirjastus aastast 1632

FOTO: ANDRES TENNUS

SÜTITAVAD IDEED: Huvi keemia vastu pani stratosfääri vallutama

PERSOON

Esimesel kursusel materjaliteadust õppiv Mikk Mihkel Vaabel hakkas teadusteatri «Teeme keemiat» etendusi korraldama juba kaheksandas klassis õppides. Pärast üle kaheksa õnnestunud etenduse korraldamist ei tundu noormehele enam ükski väljakutse liiga raske.

MERILYN SÄDE
merilyn.sade@ut.ee

Teadusteatri etenduste korraldamise teekonna võttis Mikk ette, sest ta soovis midagi põnevat korda saata. Nii mõtleski Viljandist pärit noormees, et mis võiks olla veel huvitavam kui keemiatur-nis katseid teha. Seejärel rääkis Mikk mõttest oma klassivennale, Jaagup Lemberile, kes pärast veenmist lõpuks nõusse jäi.

Noormehed tegid video kuivjää udust ja saatsid selle Eesti noorsootöö keskuse poolt korraldatud videokonkursile «Aeg on vaba». «Muidugi ei võitnud me esikohta, kuid saime kõige

teaduslikuma video tiitli ning sealt kasvas välja sügavam huvi ja mõte, miks mitte midagi muudki proovida,» räägib Mikk.

Mikk kirjutas seejärel projekti, millega taotles Viljandi Paalalinna gümnaasiumi (praegune Paalalinna kool – toim.) esimesele kooliastmele teadusteatri etenduste korraldamiseks raha. «Tegime etenduste vaatamise koolis üsna kohustuslikuks. Läksin õppejuhataja juurde ja ütlesin, et plaanime kahe nädala jooksul kõigile etendusi teha ning palusin, et ta leiaks aja, mil lapsed saaksid tundidest vabaks,» jutustab Mikk muiates.

Õppejuhataja jäi plaaniga nõusse ning nii korraldatigi üle kümne etenduse. «Lõpuks tekkis meil endil nendest etendustest

küllastus, mistõttu me ei tahtnud neid enam väga teha, aga lastele need meeldisid väga ja see oligi kõige olulisem.»

«KEEMIA ON NÕME!»

Tegelikult on muljet avaldavate ja põnevate katsete korraldamise taga veel midagi. Nimelt ütleb Mikk, et nad teevad oma meeskonnaga teadusteatri selleks, et muuta teadus laste ja noorte jaoks huvitavamaks. «Mulle jäi see kuidagi kõrvu, et öeldi, kui nõme on keemia ja kui kohutav on füüsika,» ütleb Mikk. Ta lisab, et kuigi ülikoolis pole tal keemias just kõige paremad hinded, siis keemia ja füüsika praktiline osa pakub talle vägagi huvi. «Muidugi pole neid >>

» võrrandeid kuigi tore pähe õppida, aga samas on neid eluliselt oluline teada.»

Gümnaasiumis tegi noormees kooli laboris palju katseid ning mõnikord lõppes see ka ehmatusega. «Tegime Jaagupiga ükskord katse, kus panime plastikpudesse vesinikperoksiidi, misjärel püüdsime mangaanoksiidiga hapnikku teha. Pudelisuu ette tekkis aga takistus ning see lendas valju plahvatusena õhku. «Need olid mu elu kõige vaiksemad 15 sekundit. See oli väga õudne tunne, kui mitte midagi ei kuulnud,» räägib Mikk keemiakatsete valusast kogemusest.

Noormees lisab, et kuigi toona sai nii mõnigi lollus tehtud, mõtleb ta nüüd katseid tehes rohkem ette, et midagi seesugust enam ei juhtuks. «Pärast plahvatust oli kogu klassiruum kaetud ilusa musta mangaanoksiidiga. Aga kuus tundi kestnud koristustööde järel oli klass jälle endine,» räägib Mikk muuies.

HUVI TEKITAMINE

Küsimusele, miks on Mikk võtnud endale eesmärgi teadusteatri ja muude tegevuste kaudu teadust populariseerida, vastab noormees, et teda häiris see, et ta ei osanud keemiat. «Mul ei olnud keemia hinne viis. Tihti tekib üsna veider olukord, kui inimene ütleb mulle, et mis mul viga rääkida, mul ei ole keemiaga probleeme. Mõnikord on küll, aga praktiline osa on lihtsalt nii huvitav.»

Teadusteatri etendustega loodab Mikk tekitada lastes ja noortes tunde või innustuse, et nemadki võiksid kunagi ülikoolis keemiat õppida. «Või et nad ütlevad õpetajale varasemast enam,

et nad nii keemia kui ka füüsika tundides rohkem katseid teeksid, et neile eksperimentide olemust seletataks ja näidataks, kuidas asjad tegelikult käivad.»

Sel aastal sai Teeme Keemiat MTÜ toetust ka Eesti teadusagentuurilt, mis andis teadusteatri tegemiste ja projektide jaoks 2900 eurot. Noored plaanivad selle raha eest tuleval suvel osaleda Viljandi rahvusvahelistel hansapäevadel, kus neil on kavas mitme etendusega esineda. «Mõtlesime, et teeme ühe veebiteadusteatri, mida pole Eestis

TEGIME MIDAGI SELLIST ESIMEST KORDA JA KUNA MUL EI OLNUD MITTE MINGISUGUST MATERJALI EGA ÕPIKUT, KUIDAS SEDA TEHA, SIIS SEE OLI SUUR VÄLJAKUTSE.

varem tehtud. Paneksime Viljandi gümnaasiumi auditoriumis kaamerad püsti, kutsuksime publiku kohale ja teeksite teadusteatri,» räägib Mikk.

«Tahtsime juba eelmisel talvel Viljandi järvel korraldada üritust nimega «Keemikud jää!», kus teeksite jää etendust ja inimesed saaksid samal ajal uisutada,» kirjeldab Mikk õhinal uusi teostamist ootavaid ideid. Peale nende mõtete kavatsesid Teeme Keemiat noored selgi aastal, nii Viljandis kui ka mujal Eestis, käia koolides teadusteatri etendusi tegemas.

REKORDI JAHIL

Eelmise aasta novembris tekkis Mikul mõte saata stratosfääri ilmavaatlusõhupall. Ühel ööl eri artikleid lugedes ja teema kohta uurimistööd tehes mõtleski noormees, et ka tema võiks midagi sellist teha. «See ei tundunud ületamatu ülesanne ja kuna ma

olen fotohuviline, siis mõtlesin, et sealtsaaks pönev pilt.»

Mikk tegigi kohe otsuse, et ta teeb selle ära – saadab ühe õhupalli stratosfääri. Siis jäi teda aga piinama mõte, et seda on nii palju tehtud ning tema võiks teha midagi erilist. «Ma ärkasin muidugi uuesti üles ja surfasin internetis, mõeldes, kas stratosfääris on keemiakatset tehtud. Uuris ja tuli välja, et ei ole,» ütleb Mikk rõõmsalt. Noormees mõtleski, et teeb stratosfääris silmapaistva katse nimega «Elevandi hambapasta».

«Katse käib nii, et anumasse pannakse vesinikperoksiidi ning katalüsaator on kaaliumjodiid. Sealtsaaks vabaneb hapnik ja kui sellele lisada Fairy, siis tekib hästi palju vahtu, kuigi kogused on katsetegemiseks väga väikesed.» Mikk rääkis mõttest sõpradele ning maailmarekordit püstitada sooviv meeskond oligi koos. Üsna pea oli ka kogu ettevõtmisel nimi olemas – StratosChem.

«Siis tekkis muidugi rahaprobleem, sest seda läks katsetuse jaoks üsna palju vaja. Nii kirjutasimegi väga paljudele ettevõtetele toetust taotlemaid kirju ja kirja sai pandud neli projekti, millest kaks kandsid ka vilja.» Katse korraldamise peale kulus ligi kolm ja pool tuhat eurot.

Nüüd on mõtte tekkimisest möödas pool aastat ning õhupalliga saadeti 23. mail stratosfääri. Kuigi maailmarekordi ettevalmistused kulgesid plaanipäraselt

ning õhupall tõusis lausa 22 175 meetri kõrgusele, jäi «Elevandi hambapasta» katse kõrgustes tegemata. «Õhupall pidi tõusma umbes 34 kilomeetri kõrgusele, katse oleks toimunud 30 kilomeetri kõrgusel. Kuna pall purunes varem ja me olime katse programmeerinud hilisemaks, siis kahjuks katset ei toimunudki,» kirjeldab Mikk. Pall lõhkes varem ilmselt tehasepoolse tehnilise vea tõttu.

«Samas täitsime oma meeskonnaga teise eesmärgi ehk viisime Eurovisiooni logo stratosfääri, et hoida Eestile finaalis põialt.» StratosChemi meeskond ei anna aga esimese tagasilöögi pärast alla ning korraldavad järgmise katse juba selle kuu lõpus.

Miku sõnul oli katse puhul kõige keerulisem selle korraldamine. «Tegime midagi sellist esimest korda ja kuna mul ei olnud mitte mingisugust materjali ega õpikut, kuidas seda teha, siis see oli suur väljakutse. Aga kogu teave on internetis olemas, see tuli lihtsalt üles leida.»

OOTAMATU ARV 1332

Et StratosChemi meeskonna ettevõtmisest saaksid osa võtta võimalikult paljud, otsustati korraldada joonistusvõistlus kuni 11-aastastele lastele ja inimesi kutsuti appi, et õhupall pärast maandumist üles leitaks. «Mõtlesime, et tahaksime kaasata võimalikult palju inimesi, muutes samas seesuguse katsetuse ka lastele huvitavaks,» rääkis Mikk. Nii korraldatigi laste varakevadel joonistusvõistlus, mille ülesanne oli joonistada Kosmoselevant.

«Lootsime, et ehk tuleb vähemalt 100 tööd, aga lõpuks oli neid 1332, mis oli mõnes mõttes lausa

MAIS SAADETI ILMVAATLUSÕHUPALL STRATOSFÄÄRI, KUID SEE PURUNES LIIGA VARA NING MAAILMAREKORDIT EI SÜNDINUD.

ehmatus,» lausub Mikk naerdes. Võistluse tähtaja lähenedes hakkas töid aina enam lisanduma ning kui Mikk läks päev pärast võistluse lõppkuupäeva postkontorisse kirjade järele, ootas teda ees suur üllatus.

«Läksin kohale ja küsisin joonistusi. Kõigepealt läks tagaruumi üks teenindaja, kes kutsus teisegi kaasa. Kui nad tagasi tulid, siis oli see vaatepilt lihtsalt väga naljakas ja ootamatu,» naerab Mikk ning kirjeldab, kuidas kaks postkontori klienditeenindajat tulid tagaruumist raskete kirjahunnikutega välja ning kuidas seejärel hüüdis

tagaruumist veel kolmaski: «Oodake, siin on tänaseid veel!»

Mikk veetis postkontoris ligi tund aega ning kui ta kirjadega lõpuks uksest välja kõndis, laiutas ta käes ninani kõrguv kirjahunnik, mis kaalus peaaegu viis kilogrammi. «Kuna tööd olid kõik nii ilusad, tahtsime, et rohkem lapsi saaks auhindu, mistõttu otsisime sponsoreid juurde.»

1332 tööd hindasid astrofüüsik ja poliitik Ene Ergma ning Viljandi kunstikooli direktor Kristjan Mändmaa. «Töid oli kindlasti raske hinnata, sest kõik olid nii ilusad!»

Miksi endale ise haridus

FOTO: TARTU ÜLIKOOL

AVASTA

Tänavusel vastuvõtul on Tartu ülikooli peamised märksõnad õppekavade ümberkorraldamine ja ingliskeelse vastuvõtu osakaalu suurenemine. Üliõpilased saavad ise endale meelepärased õppeained valida ja nii endale sobiva õppekava kujundada.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

TÜ õppeosakonna juhataja Siret Rutiku sõnul ei piisa üha erialadevaheliseks muutumas töömaailmas enam sageli kitsalt erialastest teadmistest, vaid vajalik on eri teadmiste ja oskuste ühendamine. «Bakalaureuseõppe üliõpilasel, kes on kombineerinud erialadena näiteks võõrfiloloogia ja majandusteaduse või usuteaduse ja riigiteaduse õpingud, on

kindlasti avaramad võimalused edasi õppida ja huvipakkuvat tööd leida. Hea näide sellisest lahendusest on sügisel käivituv uus magistriõppekava «Info- ja teadmusjuhtimine»,» rääkis Rutiku.

PALJU ERI VALIKUID
Bakalaureuseõppes saab valida, kas keskenduda oma õppekava ainetele ning saada põhjalikum haridus ühes valdkonnas või valida kõrvaleriala ja saada seega laiapõhjalisem haridus. Kõrvaleriala võib valida teistest TÜ õppekavadest, ent soovi korral

saab kõrvaleriala võtta ka mõnest teisest ülikoolist Eestis või välismaal. Kõrvaleriala moodustab kolmandiku bakalaureuseõppes. Kõrvaleriala valik on lubatud enamikul bakalaureuseõppekavadel. Laiendatud peeriala tõttu ei ole õppekava mahtu kasvatamata teisest valdkonnast kõrvaleriala võimalik valida vaid õigusteaduse, füsioteraapia, kutseõpetaja ja koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval. Samuti toimub rakendus- ja integreeritud õppes õppetöö peamiselt oma õppekava ainetes raames. Enamik õppekavu sisaldab ka

valikaineid või -mooduleid, mis võimaldavad üliõpilastel erialasiselt oma teadmisi ja oskusi vastavalt oma huvidele ja eelistustele täiendada või süvendada. Lisaks on üle ülikooli võimalik valida enam kui 5000 õppeaine seast endale sobivad vabaained.

Näiteks võib üliõpilane täiendada oma võõrkeeleoskust, valides endale huvipakkuva kursuse maailma keelte ja kultuuride kolledži keelekeskuses õpetatava 21 võõrkeele hulgast.

«Kindlasti väärib mainimist, et ülikoolis ei ole üliõpilaste õppimisele seatud mingeid mahulisi piiranguid. Igaühel on võimalus läbida täpselt nii palju õppeaineid, kui ta ise soovib ja jõuab,» ütles Rutiku.

Sõltuvalt õppekavast sobivad Tartu ülikooli sisseastumisel nii riigieksamid kui ka sisseastumiseksamid. Vastuvõtul arvestatakse vaid kaht riigieksamit: eesti keelt (või eesti keelt teise keelena) ning matemaatikat (sõltuvalt õppekavast kas kitsast või laia).

UUED ÕPPEKAVAD

Võrreldes paari aasta taguse ajaga on laienenud õppekavade ring, millele kandideerimiseks tuleb teha sisseastumiseksam. Paljudel õppekavadel on sisseastumiseksam välja pakutud alternatiivina matemaatika riigieksamile. Seega ei pea huvilised, kellel riigieksam sooritamata, muretsema selle pärast, et nad ei saa oma soovitud õppekavale kandideerida.

Olulisi uuendusi on läbi teinud näiteks õpetajakoolitus. Uus õpetajakoolituse suunitlusega bakalaureuseõppekava «Humanitaar- ja sotsiaalainete õpetamine põhikoolis» tagab laiapõhjalise hariduse humanitaar- ja

sotsiaalainetes, digimaailma võimalustest ja probleemidest, riigiteadustest jne. Uus õppekava võimaldab valida eesti keele ja kirjanduse, võõrkeelte, inimese-õpetuse ja sotsiaalpedagoogika vahel.

Oluline roll õpetajaõpingutes on loomulikult koolipraktikal. Mitmel õppekaval algab koolipraktika juba esimesel semestril. Vaatlus- ja kasvatustöö praktikatel tutvuvad üliõpilased eri koolitüüpidega ja saavad end abiõpetaja rollis proovile panna.

«Õpetajaharidus annab tugeva aluse neilegi, kes ei soovi õpetajana tööle minna. Sealt saab teadmisi nii juhtimisest, planeerimisest, psühholoogiast, kommunikatsioonist kui ka näitlejameisterlikkusest, mida läheb tänapäeval igal elualal vaja,» kinnitas haridusteaduste instituudi juhataja Äli Leijen.

Filosoofiateaduskonna senised võõrfiloloogia erialad on sügisest koondatud kaheks uueks magistriõppekavaks: «Euroopa keeled ja kultuurid» ja «Võõrkeele õpetaja». Õppekavades on palju uusi erialadevahelisi kursusi ning praktika osa on senisest suurem.

Teistegi teaduskondade tudengitel on võimalik uues maailma keelte ja kultuuride kolledžis õppida 25 keelt, testida oma keeleoskust ning arendada suulist ja kirjalikku väljendusoskust. Uudne on veel see, et võõrkeeleõpetaja õppekava lõpetanu võib asuda õpetama nii põhikoolis, gümnaasiumis, keeltekoolis kui ka kõrgkoolis.

Filosoofiateaduskonna dekaani professor Margit Sutropi sõnul saavad magistrandid edaspidi valida, kas neile pakub enam huvi

keele- või kirjandusteaduslik suund, võõrkeele õpetamine või tõlkimine. «Uuringud näitavad, et üliõpilase võimalused tööd saada suurenevad, kui ta on õppinud mitut keelt,» nentis Sutrop.

Narva kolledžis hakatakse koostöös IT kolledžiga uuest õppeaastast õpetama infotehnoloogiliste süsteemide arendust. Nii valmistatakse ette IT-süsteemide rakenduste valdajaid ja programmeerijaid, kes oskaksid töötada nüüdisaegses info- ja kommunikatsioonitehnoloogia valdkonnas.

IT JA INGLISE KEEL

Siingi on õppekavas oluline rõhk praktikal, millest enamik toimub ettevõtetes. Õppetöö hakkab toimuma õhtupoolikuti, et anda ka töötavatele üliõpilastele võimalus haridust omandada. Õpetatakse kolmes keeles: eesti, vene ja inglise keeles. See peaks andma lõpetajatele võimed ja võimaluse konkureerida edukalt rahvusvahelistes ettevõtetes.

Sel aastal avati TÜ-s viis uut ingliskeelset magistriõppekava. Üks neist on Eestis ainulaadne infotehnoloogiaõiguse programm, kus koolitatakse kõrgetasemelisi IT valdkonna õiguseksperite. IT-õiguse õppekava loomist ajendas otsene vajadus ja tööturu nõudlus.

Mitmed teisedki seni eestikeelsed õppekavad avatakse edaspidi ingliskeelsena. Nende hulka kuuluvad informaatika, demokraatia ja valitsemine, rahvusvahelised suhted ja regiooniuuringud, arvutitehnika ja robotika.

Vastuvõtutingimuste kohta saab põhjalikumalt teavet aadressil www.ut.ee/sisseastumine. UT

Kuidas taltsutada riske?

ALMA MATER

Me kõik puutume oma igapäevaelus kokku riskidega, mis võivad ohustada tehtud plaanide teostumist.

ELSA LEITEN
TÜ siseauditi juht

Olgu siis kõne all risk, et jäädakse bussist maha, et vihm rikub plaanitud väliürituse või risk, et ootamatu haigestumine nurjab olulise projekti tähtaegse valmimise. Ise seda eraldi tajumatagi peame riske silmas iga päev ning kavandame, kuidas neid takistusi vältida või mida teha siis, kui risk peaks tõesti tegelikkuseks muutuma. Valmistame ette plaani B ja vastame küsimusele, mis juhtub siis, kui midagi juhtub.

Ka organisatsioonid seisavad oma tegevustes riskidega silmitsi. Mõttmed on siin aga juba teised. Töötaja või ülemuse haigestumine (personalirisk) võib küll mõne tegevuse nurjata, kuid seda pigem siis, kui tegu on tegevuse võtmeisikuga ning mingil põhjusel on ta muutunud osalt

asendamatuks. Näiteks puudub informeeritud asendaja, tegevus on seotud ainult sellel inimesel olevate ekspertteadmistega või on kavandatud plaanid veel kirjalikult talletamata.

KOLM KAITSELIINI

Meie igapäevases töös on plaanide elluviimise vastutus eri tasandi juhtidel, kes mõtlevad võimalikele riskidele iga otsuse juures. Iga üksuse juht loob meeskonna oma ülesannetega ning seab abinõud selleks, et tegevus toimiks ka juhi pideva järelevalve ja sekkumiseta.

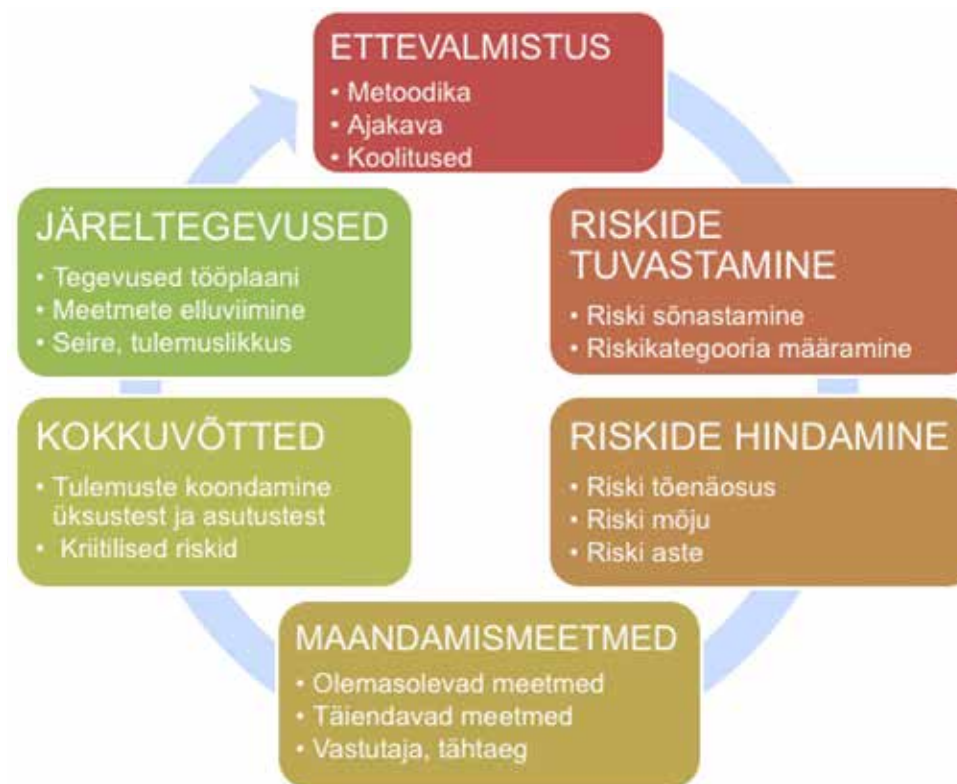
Esmatasandi juht ongi kui esmane kaitseliin, mis peaks suutma jälgida tegevust ning olema paindlik tavatute kõrvalkallete puhul. Siinkohal on oluline, et tegevustes jääb ruumi ka oma tegevuse enesekohaseks hindamiseks ja oma töö ladusamaks korraldamiseks ilma välise osundamiseta.

Selleks, et saada protsessidele kõrvaltvaataja pilku ning saada neist üldisel tasandil aru, on olemas eri võimalused. Tugiüksused teevad oma vastutusosalas ülikooli tegevuste üle järelevalvet, et tagada süsteemne toimimine ning anda märku, kui esmatasandi juhil on midagi kahe silma vahele jäänud.

Sellist nn teise taseme kaitseliini rolli ei täida siiski ainult välised üksused, vaid järelevalve on tihti üksuses toimiv ka kohapeal ning seda on raske esimese kaitseliini abinõudest eristada.

Kolmanda kaitseliini rolli mängib riskide juhtimisel siseaudit. Siseaudiitorite esmane eesmärk on anda kindlust, et ülikooli tegevused toimivad ning esimese ja teise kaitseliini koostöö on sedavõrd ladus, et suures plaanis tekkivad tõrked on pigem juhuslikku laadi. Seejuures ei seisne siseaudiitorite töö mitte ainult probleemide väljatoomises, vaid toetuses tegevuste ladusamaks muutmisel.

Sellised kolm kaitseliini moodustavad ülikooli eesmärkide kohale piltlikult kolm ülestikku asetsevat vihmavarju, mis ühiselt tegutsedes peaks tegevuste ladusa

RISKIHINDAMISE PROTSSEITSÜKKEL

jätumise tagama ka kõigi raskuste ja ootamatuste kiuste.

Ühtse toimimise tagab kaitseliinide vahetu teabevahetus organisatsiooni tegevjuhtkonnaga – ülikooli puhul rektoraadiga –, kes operatiivtasandil annab suuniseid esimesele ja teisele kaitseliinile, kuid püsiv side on ka siseauditi üksusega. Seejuures on siseaudiitoritel otsekontakt ülikooli nõukogu ja auditikomitee, et nõukogu saaks strateegilise suuna andjana sõltumatult sisemiselt üksuselt tagasisidet, kas kõik kavandatu ka tõesti toimib parimal moel.

Tervikliku arusaama rollidest

riskide juhtimisel saame siis, kui vaatame organisatsioonist välja-poolle. Olulist tuge ülikooli enda tegevusele annabki ju näiteks haridus- ja teadusministeeriumi kui ühe peamise regulaatori tegevus.

Samuti ei saa unustada eri välisaudiitori rolli kandjaid: riigikontrolli, vandeaudiitoreid, struktuurifondide audiitoreid riigi või Euroopa tasandil ning ka erinevaid välishindajaid.

RISKIJUHTIMINE

Riskijuhtimine (ingl *risk management*) kujutab endast pidevat riskide tuvastamist, hindamist

ja nendele reageerimist, samuti veendumist, et riskide maandamiseks tehtud toimingud on ka tegelikult tulemuslikud. See pole asi iseeneses, vaid peaks haakuma organisatsiooni üldise strateegilise juhtimisega, et leida arenguplaanide takistusi ja kajastada leevendavad meetmed tööplaanis.

Kuigi riskijuhtimine on ühtaegu igapäevane ja loomulik osa üksikisiku või ka ülikooli tegevusest, eeldab süstemaatilist kindlate põhimõtete paikapanekut ning hindamisprotsessi dokumenteerimist. Eelkõige keeruliste ning muutustest >>

» sõltuvate organisatsioonide puhul loetakse süsteemse riskijuhtimise olemasolu märgiks heast valitsemisest (*good governance*).

Kuigi siseaudiitorite ülesanne on hinnata organisatsiooni riskijuhtimist, saab süsteemne riskihindamine üsna tihti alguse siseaudiitorite eestvedamisel ning toel. Sõltumatuse tagamise rusikareegel on, et siseaudiitor peab hoiduma igasugustest juhtimisotsustest ega tohi anda hinnanguid riskitaseme või kavandatavate maandamistevõtte asjus.

Riskide hindamine ei oma tähendust, kui tulemuste osas mingeid järeldusi ei tehta. Kas ja mida nende riskidega pihta hakata? Ekslik on arvata, et riskid tuleb täielikult maandada. Uuenduste ja julgete arengute puhul tulebki mõistlikke riske võtta, sest jättes ju šampust ei joo.

Laias laastus on neli võimalust, mida teha. Esimene: väldi riski. Kui eesmärki ohverdamata saab valida ohutuma tee, on see

siis tuleb lihtsalt riski ilmnemisel võimaliku tagasilöögi jaoks valmis olla.

Otsuse, milline strateegia valida, langetavad juhid, kes peavad lähtuma asutuse jaoks vaikimisi vastuvõetavast riskivalmidusest. Juhul, kui riskide haldamiseks planeeritakse tegevused, on oluline nende teostamises ka hiljem veenduda.

RISKIHINDAMINE TÜ-S

Esmane hindamine tehti Tartu ülikoolis eelmisel kevadel. Süsteemi väljatöötamise protsessi olid kaasatud vaid ülikooli rektoraadi ja valitsuse liikmed. Metoodika ettevalmistamisel olid aluseks nii siseaudiitorite varasemad kogemused kui ka teiste organisatsioonide, sh ülikoolide kogemuse analüüs. Siiski oli metoodika kujundamise lähtekoht lihtsus, millega sobis alustada.

Ülikooli eripära arvestades võtsime riskide tuvastamisel aluseks intervjuud juhtidega.

Siseaudiitorid tegid tulemustest kokkuvõtte ja andsid täiendavalt ülevaate tulemuste eripäradest.

Näiteks ilmnnes, et rektoraadi ja valitsuse liikmete hinnangud erinevad suure hulga riskide puhul keskmisest rohkem ja alati samas suunas – rektoraadi liikmed tajusid riske madalamalt. Kuna hindamisel on määrav isiklik taju, on loomulik, et rektoraadi suurem teadlikkus käimasolevatest tegevustest võimaldab neil tunda, et riskid on juba piisavalt kontrolli all ning kõigile ohukohdadele on juba mõeldud.

Seda, et esmakordne riskihindamine õnnestus, tõdesime siseaudiitoritena juba kokkuvõtteid tehes. Rektor Volli Kalm nimetas 2014. aasta tegevusaruandes riskihindamist lausa üheks lõppevaks aastal olulisemaks algatuseks.

Sisemiste hinnangute kõrval on oluline, et tehtud kokkuvõtted pakkusid huvi ka ülikooli välisrahastajatele, kes analüüsi järel töid majandusaasta aruande auditi vahearuandes välja soovitusel protsessi jätkata ning nimetasid riske, mis nende hinnangul põhjendamatult suurimate riskide loetelust kõrvale on jäänud.

Riskihindamise vastu tundis huvi ka hiljuti ülikooli väisanud institutsionaalse akrediteerimise meeskond, kes püüdis teise nurga alt samuti ülikooli riskikohti tuvastada.

KUIDAS EDASI?

Teiste ülikoolide kogemustele vaadates võib öelda, et muutuv keskkonnas tegutsevatele organisatsioonidele omane riskihindamine saab ülikoolides iseloomulikuks üsna visalt.

Aasta algul tutvustasin Euroopa ülikoolide siseaudiitorite seminaril meie ülikooli esimest kogemust ning arutelude põhjal võib öelda, et paljudes ülikoolides puudub riskihindamine sellisel kujul ning me liigume õiges suunas. Hea meel on tõdeda, et meil on olemas ka ülikooli rektoraadi ja nõukogu toetus.

Aja jooksul täieneb metoodika kindlasti, kuid selle kujune-

misel tuleb silmas pidada, et ei tekiks lisatööd ja et see sobitaks parimal moel ülikooli teiste strateegilise juhtimise protsessidega. Oleme mõelnud sellele, et hindamine võiks olla aastati suunatud erinevatele teemadele, mis annaks alati uut teavet ega muutuks selles osalejatele tüütaks rutiiniks.

Järgmine üldine riskihindamine toimub 2015. aasta sügisel, septembris-oktoobris, hõlma-

tes juba suuremat osa ülikooli üksustest ja töötajatest. Praegu on juba käimas riskihindamine TÜ raamatukogus, mis uuendab sellega samal ajal oma arengukava.

Toetame ka mõtteviisi, et riske analüüsitaks dokumenteeritult kõigi suuremate muudatuste ja projektide puhul, et vältida ootamatusi või olla nendeks valmis. Vajadusel saab sellekohast tuge ka siseaudiitoritelt.

ÜKS KÜSIMUS

Millist kasu toob riskihindamine ülikooli arengule ja juhtimisele?

FOTO: ANDRES TENNUS

ERIK PUURA
TÜ arendusprorektor

Ülikooli arengukava eesmärkide täitmisel saab eristada kaht tüüpi riske: selliseid, mille ilmnemine sõltub ülikooli väliskeskkonnast ja selles toimuvatest muutustest, ning selliseid, kus plaanitud eesmärkide täitmise võtmed on täielikult ülikooli enda käes.

Toon ühe näite. Ülikoolil on sisuliselt piiramatult võimalus hankida peale riigipoolse toetuse täiendavaid vahendeid nii avalikust kui ka erasektorist, eriti aga rahvusvahelistest programmidest. Üks ERA Chair, ERC grant või muu Horisont 2020 leping võib moodustada märkimisväärse osa nii allüksuse kui ka isegi kogu ülikooli eelarvest.

Et taotlemine oleks edukam, on ülikooli arengukava tegevuskava üks ülesanne luua motivatsiooniskeemid välisrahastuse edukaks taotlemiseks. Soovime, et taotlusi oleks rohkem ja need oleksid konkurentsivõimelisemad. Meie eesmärk on välise finantseerimise mahu kasv.

Samas ei pruugi kõik ülikooli pingutused alati vilja kanda. Rahvusvaheline konkurents järjest tugevneb, lisaks otsustati Horisont 2020 mahtu kärpida. On ka võimalik, et teised ülikoolid pingutavad veel rohkem.

Akadeemiliste allüksuste ning teadus- ja arendusosakonna ladus koostöö taotlemisprotsessis ning teadlaste motiveeritus vahendeid taotleda määrab kokkuvõttes ikkagi välise rahastuse mahtu, kõik sellega seonduvad riskid peavad edaspidigi olema maandatud.

Kui aga selgub, et pingutustele vaatamata ülikoolile laekuvad vahendid pigem kahanevad kui kasvavad, siis tuleb otsustada, kas ja kuidas veelgi tugevamini rahvusvahelises konkurentsipüsivust toetada. ●

EKSLIK ON ARVATA, ET RISKID TULEB TÄIELIKULT MAANDADA. UUENDUSTE JA JULGETE ARENGUTE PUHUL TULEBKI MÕISTLIKKE RISKE VÕTTA, SEST JÄNES JU ŠAMPUST EI JOO.

parim strateegia. Teine: maandada risk. Selleks tuleb astuda samme, et riski täideminemisel oleks kahju võimalikult väike. Kolmas: siirda risk kellelegi teisele. Vahel on mõistlikum abi paluda asjatundjalt – kogenumalt kolleegilt või kindlustusfirmalt – kui et ise midagi välja mõtlema hakata.

Neljas: aktsepteeri riski. Kui muud strateegiad ei sobi või nende rakendamine on liiga kulukas,

See andis juhtidele võimaluse selgitada probleeme neile sobivalt, ilma metoodiliste piiranguteta. Pärast intervjuusid sõnastasid siseaudiitorid seal välja koorunud ülikooli üldised riskid. Vahetu osalus andis audiitoritele parema tunnetuse ülikooli probleemidest.

Riskid, mille juhid välja töid ja mida hiljem ühekaupa hinnati, olid seotud eelkõige strateegilise plaanimise ja juhtimisega.

Sügis toob ülikooli täismahus IT-õiguse

ALMA MATER

Eelmisel aastal avas õigusteaduskond magistriõppe üliõpilastele uue ingliskeelse IT-õiguse õppesuuna. Seni toimus õpe osalises mahus, sügisest saab IT-õigust Tartu ülikoolis õppida aga täismahus.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

IT-õiguse programmi juhi Helen Eenmaa-Dimitrieva sõnul on programm üles ehitatud põhimõttel, et suurem osa selle raames toimuvast õppegevusest jälgendaks elulisi olukordi. Sellel eesmärgil tehakse koostööd näiteks TÜ arvutiteaduse instituudiga, aga ka oma valdkonna praktikutega mujalt.

IT-õiguse õppeprogramm koosneb tehnilistest ja õiguslikest õppeainetest.

TEHNILISED AINED

IKT aluste kursusel luuakse alusteadmised arvutitest, võrgust, koodist, veebilehtede ülesehitusest, domeeninimede süsteemist jne. Informatsiooni infrastruktuuri ja arhitektuuri aine raames vaadeldakse eri tehnoloogilisi platvorme, millele rahvusvaheline andmetöötlus tugineb ning nende õiguslikku regulatsiooni. Programmeerimise alustes tutvustatakse programmeerimise alustalasi ja õpitakse lihtsamaid ülesandeid lahendama.

Infoturbe kursusel tutvustatakse sellega seotud ohte. Muuhulgas käsitletakse paroolihaldust, privaatsuspoliitikat, andmete varundamist, andmete turvamist, krüptograafia kasutamist, autentimist, ID-kaardiga seonduvat, rünnakute avastamist.

Avalike e-teenuste kursus IKT ja infoühiskonna teenuste kasutust avalikus sektoris, e-valitsemise ideid ja IKT-de avalikku haldamist. Kursus arendab teadmisi kasutajasõbralikest, usaldusväärsetest ja majanduslikult tõhusatest avalikest e-teenustest.

ÕIGUSLIKUD AINED

Õiguslikud õppeained annavad süsteemsed teadmised IT-õiguse valdkondadest ning nende vahelistest seostest. Näiteks privaatsuse, andmekaitse ja riskijuhtimise kursus tutvustab Euroopa andmekaitsealast õigusmaastikku ning annab sealhulgas teadmisi Euroopa kohtu ja Euroopa inimõiguste kohtu andmekaitsealastest kohtupraktikast.

E-kaubanduse ja IT-lepingute osas õpetatakse, millist tüüpi dokumentatsioon peab e-kaubandusega tegeleva veebilehel olema, kuidas koostada lepingu üldtingimusi ja mida tuleb lepingute

koostamisel ja läbirääkimistel meeles pidada. Samuti saadakse parem ülevaade intellektuaalsel omandil põhineva ettevõtte elutsükli õiguslikest aspektidest ja intellektuaalomandi kaitsest.

Tutvutakse ka küberkaitse ja rahvusvahelist küberjulgeolekut puudutavate teemadega ning kohutemenetlusega IT valdkonnas.

Lisaks tuleb läbida praktika IT-õiguse valdkonnas. Selleks töötab õigusteaduskond koostöös IKT valdkonna ettevõtete ja organisatsioonidega välja praktilised harjutused, mis võimaldavad üliõpilastel panna õppekava vältel omandatud teadmised ja oskused proovile elulises olukorras ning limiteeritud ajaressursi tingimustes.

IT-õigust saab lisaks IT-õiguse magistriõppekavale Tartu ülikoolis õppida ka õigusteaduse magistriõppekaval ning IT-õiguse täiendusõppeprogrammis. Õppetöö läbiviimiseks on kaasatud õppejõud õigusteaduskonnast, arvutiteaduse instituudist, välisülikoolidest ja IT ettevõtetest.

Sel kevadel külastas programmi juba kaks nimekat väliseksperti. Aprillis pidas kolm avalikku loengut USA küberasjade koordinaatori asetäitja Tom Dukes ning

maikus külastas Tartut Palo Alto jurist Richard Horning.

Tunnustatud küberjulgeoleku ekspert, Virginia ülikooli õigusteaduskonna õppejõud Dukes rääkis rahvusvahelistest küberkuritegevusega seotud õiguslikest meetmetest, kõrgtehnoloogilistest uurimismetoditest ning rahvusvahelisest koostööst küberkuritegevusega võitlemisel.

VÄLISÕPPEJÕUD

Dukes osales ka kohtumisel välisministeeriumis ning esines rahvusvahelises kaitseuuringute keskuses ettekandega. Tema vastutusalasse kuuluvad nii küberkuritegevuse, küberjulgeoleku, sisejulgeoleku kui ka sellealase võimekuse suurendamise küsimused.

Richard Horning pidas Tartus viibides loengu Delaware'i ühinguõiguse spetsiifikast teadmismahukate ettevõtete vaatenurgast ning võrdles seda EL ühinguõiguse põhiprintsiipidega. Samuti andis ta ülevaate väliskapitalitehingute baasdokumentatsioonist ning intellektuaalse omandi põhiste ettevõtte ülevõtmise võtmeküsimustest.

Horning nõustab kõrgtehnoloogilisi ettevõtteid riigisisestes ja rahvusvahelistes teemades kõikides arengufaasides, sealhulgas intellektuaalse omandi õiguste tagamisel, kaitsmisel ja litsentseerimisel, rahvusvahelisel kasvul ja arenemisel, riskikapitalifondidest raha kaasamisel ning läbirääkimistel.

IT-õiguse õppesuuna eesmärk on tagada kõrgelt kvalifitseeritud IT-kallakuga õigusspetsialistide koolitamine ning seetõttu on sellesid väliseksperdist õppejõud hindamatu väärtus. UT

MIS SAAB EESTI IT-HARIDUSEST?

Alates 2013. aasta aprillist on TÜ, TTÜ ja Eesti infotehnoloogia kolledži ühistööna läbi viidud uuringut, et leida tegureid, millest on huvi tekkimine IT-valdkonna vastu, motivatsioon jätkata ja lõpetada õpingud kõrgkoolis ning hiljem jätkata erialast tööd. 2014. aastal koguti täiendavaid andmeid Tallinna ülikoolist.

8. juunil toimub Tallinnas mitu aastat kestnud projekti lõpuseminar, kus esitletakse uuringu tulemusi ja antakse nõu, mida saaksid teha õpilased, üliõpilased, üldharidus- ja kõrgkoolid, lapsevanemad ning IT-ettevõtted ja poliitikakujundajad, et IT-haridust tulemuslikumaks muuta.

Professor Margus Pedaste tõi projekti tutvustuse eessõnas välja, et viimasel aastakümnel on Eestis nõudlus IT-alaste oskuste ja teadmistega inimeste osas kasvanud. Samas valitseb juba mõnda aega programmeerijate ja mitmete teiste IT-ga seotud töötajate põud, kuid seda mitte ainult Eestis.

«Uuringute järgi on Euroopa Liidus 2020. aastaks IT valdkonnas töötajate puudus kasvanud suurusjärguni 481 000 – 1 685 000 inimest,» kinnitas Pedaste.

Eestis ei kuulu arvutiõpetus või informaatika üldhariduskoolide riiklikku õppekavasse. Seetõttu on gümnaasiumilõpetajate seas väga erineva IT-alaste teadmistega noori. Kõrgkoolides on IT-õppekavadel küll piisavalt kandidaate, kuid suur osa neist siiski ülikooli ei jõua või langeb juba esimesel õppeaastal ülikoolist välja.

MIDA SAAKSID PAREMINI TEHA?

Üliõpilased:

- » tutvuda peale programmeerimise ka teiste IT-valdkondadega;
- » õpingute ajal hoida töökoormus võimalikult madal;
- » suhtle oma eriala inimestega, et IT-valdkonda paremini sulanduda;
- » kaalu õpingute jätkamist pärast bakalaureusekraadi omandamist.

Kõrgkoolid:

- » paindlikumad õppevormid ja rohkem praktikat suurendavad üliõpilaskandidaatide huvi;
- » rääkige õppekava ja õpingute korralduse osas rohkem läbi üliõpilaste ja IT-ettevõtetelega;
- » pöörake IT-õpingutes rohkem tähelepanu suhtlemis-, õpi- ja eneseväljendusoskustele;
- » tehke IT-õppe alal rohkem koostööd üldhariduskoolidega.

Sündmus- kohal ei tasu katsetada!

TEADUS

Eelmise kuu alguses avas teaduskeskus AHHA kriminalistika ja uurimisteemalise näitusega «Ahhaa, ülisalajane!» ukсед spioonimaailma.

MERILYN SÄDE
merilyn.sade@ut.ee

Näitusel on 42 eksponaati, mis pakuvad võimalust uurijana kätt proovida. Näituse avamisel sai näha eriüksuslaste tegutsemist, kes mängisid läbi, kuidas teha pomm kahjutuks ja kuidas sellega rahva seast ette astunud terrorist n-ö rajalt maha võtta.

Tartu ülikooli õigusteaduskonna vilistlane ja sisekaitseakadeemia lektor Kalju Leppik ütles, et tegemist on huvitava ja muljetavalda näitusega. «See annab kindlasti aimu sellest, missugune võiks olla uurija või kriminalisti töö ning kes teab, võib-olla tahabki keegi pärast seda kriminalistiks

õppima minna,» ütles Leppik. Ta lisas, et on näitust soovitanud oma õpilastele.

Leppiku lemmikeksponaat on seotud sõrmejälgedega. «Tartu ülikooli õppima läksin põhjusel, et mulle sattus kätte Herbert Lindmäe kriminalistikatehnika õpik. See meeldis mulle nii väga, et lugesin seda kaanest kaaneni mitu korda,» rääkis Leppik. Kui ta sai teada, et Lindmäe õpetab Tartu ülikoolis, tuligi mees iidolilt õppima.

KURRUSTIKU DETAILID

Pärast 1991. aasta õpinguid Moskvast, sai Leppikust sõrmejälje ja külmrelva asjatundja. Näituselgi saab järele proovida silma nägemistäpsust ja kas otsitavale sõrmejäljele leitakse

FOTOD: 3X TAAVI MUIDE

ET LEIDA SÕRMEJÄLJELE ÕIGE VASTE, TULEB HOOLIKALT KONTROLLIDA JÄLJEL OLEVAID DETAILE.

INIMESTE TUVASTAMISEL ON OLULINE MÄRGATA KÕIKI DETAILE JA ET EI JÄÄDAKS VAID ILMSELGETE VIHJETE JUURDE.

mitme variandi seast õige vaste. «Sõrmejälje puhul on oluline, et papillaarkurrustiku üksikasjad oleksid nähtavad ja selgelt eristatavad. Mitte midagi ei ole

teha jäljega, mis on võetud nagu tindiplekk,» rääkis Leppik.

Asjatundja ülesanne on leida sõrmejäljest üksikasju ning leida õige vaste. «Igal detailil on oma

nimetus, näiteks papillaarsillad, saared ja silmad,» loetles Leppik ja lisas, et kurrustikust on võimalik leida ka kolmnurkset delta tähe sarnast kujutist. «Eestis ei

ole väga kindlalt paika pandud, kui mitu detaili peab kokku langema, Saksamaal nõutakse 12 detaili.»

Leppiku sõnul on papillaarkurrustikust võimalik leida veel ka harke, mis näevad välja nagu kahvel. «Sillad, saared ja silmad esinevad harva, aga kuna need on haruldased, siis on nende väärtus ka suurem.» Enne üksikasjadeni minekut vaadatakse üle, missugust tüüpi sõrmejäljega on üldse tegemist. «On kolme tüüpi jälgi: kaar- silmus- ja keerdkurrustik, viimane neist on kõige keerulisem. Silmuskurrustikul on üks delta olemas ja selle leiab ilmselt igauks oma sõrmelt üles,» ütles Leppik.

CSI ON MULTIFILM

Sõrmejälje võrreldes tuleb teha palju tööd, sest enamasti ei ole võimalik neid võrdluseks teineteise peale panna, mistõttu ongi tarvis detaile üksiksest eristada. «Olen korra proovinud nii, et panen jäljed teineteise peale, mõlemad on ühesuguse suurusega, aga seal tekib kohe probleem, sest jäljed ei ole enamasti ühtmoodi võetud või tekkinud,» ütles Leppik. Ta lisas, et on suur erinevus, kas sõrmejälje on võetud korralikult andmebaasist või sündmuskohalt. «Kui inimene on millestki kinni haaranud või mingi serva peal rippunud, siis on jälje kvaliteet ja olemus hoopis teine, mistõttu ei saa neid ka üksikse peal kontrollida.»

Televisioonis näidatavad CSI seriaalid ja sealt nähtavad mee- >>

» todid ei vasta tõele. «CSI on üks väga tore multifilm: seal on tõde üsna vähe ja rohkem ongi seda nn vahtu, sest mitte keegi ei oleks nõus vaatama filmi, kus tuleb DNA analüüsi tulemusi kuus tundi oodata.» Selleks, et DNA analüüsi tulemused saaks kätte nelja kuni kuue tunniga, peab materjal olema täiuslik.

Sama kehtib ka sõrmejälgede kohta – arvuti ei ole võimeline kindlaks tegema, kas sõrmejäljed on 100% vastavuses. Seega teevad eksperdid oma tööd luubi või palja silmaga. Esialgu tuleb välistada need variandid, mis kindlasti olemasolevale sõrmejäljele ei vasta. Seejärel tuleb asuda süvenenult uurima ja võrdlema. «Kuigi tänapäeval saab arvutist vasteid otsida, annab arvamuse ikkagi asjatundja. See on tegelikult üle maailma kokku lepitud, et masin ei anna arvamust, masin on ainult abistav tööriist,» selgitas Leppik.

Ta toob näite, kuidas sõrmejäljeregistrisse sisestati kontrollitav sõrmejalg ning sellele saadi või-

inimene on aga saanud trahvi, siis pole temalt õigus sõrmejälge võtta ega neid registrisse kanda. Leppik toob näite, et kui korteris on toimunud vargus, siis leitakse sealt kindlasti pereliikmete, sõprade ja tuttavate sõrmejälgi ning need on kõik õigustatud isikud, kellelt tuleb jäljed võtta. «Pärast ekspertiisi tegemist neid aga registrisse ei säilitata.»

SAJAD REHVIJÄLJED

Näitusel saab silma täpsust ja teravust kontrollida ka rehviälgi uurides ja vasteid otsides. Rehviälgede puhul tuleb silmas pidada kolme nn kategooriat: detailid, mille on paika pannud tehas, kulumisjäljed ja haruldased detailid rehvil. «Nii sõidustiil kui ka see, kus on sõidetud, tekitavad rehville omapäraseid jälgi, mille kaudu on võimalik lõpuks ka sõiduk tuvastada,» lausub Leppik.

Tema sõnul oli nõukogude võimu ajal rehviälgi lihtsam tuvastada, sest automarke ei olnud kuigi palju. «Sündmuskohalt

kogu veerepinna ulatuses,» rääkis Leppik. Pärast seda valatakse jälje sisse kipsisegu, et saada teada turvisemustri sügavus ja muud olulised üksikasjad.

Lektor toob isiklikust kogemusest näite ja hoiatab alati oma õpilasi, et sündmuskohale ei mindaks katsetama. «Ühel talvel oli 20 kraadi külma, mistõttu tuli kipsisegu teha piirituse, mitte veega. Aga kuna meil piiritust ei olnud, siis mõtlesin, et kasutan puskarivabriku haarangult võetud puskarit – vähemalt läheb see siis asja ette,» kirjeldas Leppik. Segu tehtigi valmis, kuid kips ei kivistunud ära. «Ma külmetasin seal kolm tundi ja mitte midagi ei juhtunud. Kuna seal oli neid jälgi rohkem, tegin teise jälje jaoks traditsioonilise segu ja enne seda ka korralikud fotod. See katse lõppes tookord õnnelikult.»

Kes aga näitusel sõrme- või rehviälgedest ei hooli, võib proovida hoopis kuule tuvastada, pagasit läbi valgustada ja sealset sisu kontrollida, pealkuulamis- tehnikaid, pantvangi üles otsida, läbi laserkiirte ronida jne.

Kuulide tuvastamiseks on näitusel välja pandud ligi kümme erinevat kuuli, mida tuleb olemasolevaga võrrelda.

«Kuulil on näiteks pikisuunalised kriipsud, mille on tekitanud relvaraud, mille sees on vintlõiked ja väljad. Need annavad kuulile pöörleva liikumise. See annab omakorda kuulile täpsuse ja jõu, et õhust läbi puurida,» kirjeldas Leppik.

Peale selle saab näha ja võrrelda, missugused näevad välja kuulikindlalt klaas ja kuulivest pärast tulistamist ning otsida mannekeeni või sõprade pealt, kas metallidetektor ikka töötab. UT

NÄITUSEL SAAB SILMA TÄPSUST JA TERAVUST KONTROLLIDA KA REHVIJÄLGI UURIDES JA VASTEID OTSIDES. SILMAS TULEB PIDADA MITMEID OLULISI DETAILI, ET LEIDA ÕIGE VASTE.

malikud 50 vastet. «Masin tekitab tõenäosusrea ja pärast eksperdi uurimist selgus, et just 48. jälg oli õige vaste.» Enamasti on õige vaste siiski 10–15 hulgas, kuid erandeid võib alati ette tulla.

Eestis võib sõrmejälgi andmebaasi salvestada ja seal säilitada vaid seadustes ettenähtud juhtudel. «Laias laastus võib öelda, et kui inimest on arestiga karistatud, siis võib tema sõrmejäljed registreerida,» ütles Leppik. Kui

leidsime enamasti kas Moskvitši või Lada jälgi, Volgaga tavaliselt kuritegusid tegemas ei käidud,» sõnas Leppik muiates ja lisas, et tänapäeval on rehviälgi keerulisem tuvastada, sest võimalikke variante on väga palju.

Sündmuskohale jõudes on väga oluline jälgede pildistamine. «Jälgede kõrvale pannakse mõõdulint, pilt tehakse võimalikult suures plaanis ning rehvi jälgi pildistatakse üles löikude kaupa

FOTO: SPORTLYZER

Sportlyzer muudab spordiklubide elu lihtsamaks

ETTEVÕTLUS

MERILYN SÄDE
merilyn.sade@ut.ee

Spordiklubidele ja sportlastele mõeldud rakendus Sportlyzer on kuue aastaga kasvatanud Eestisse tugevad juured ning ajanud elujõulised võrsed enam kui 20 riiki ja 25 spordialale.

I dufirma tegevjuht, Tartu ülikooli ettevõtluse ja tehnoloogia juhtimise eriala vilistlane ja 13 aastat karate treenerina töötanud Tõnis Saag

ütleb, mis on Sportlyzeri puhul kõige olulisem põhjus, miks tema meeskond selle kallal üldse tööd teeb. «Meie peaesmärk on anda pühendunud spordiklubide töötajatele n-ö kolmas käsi tehnoloogia näol, et nad saaksid keskenduda oma põhitööle ja teha seda kvaliteetsemalt.»

Maailmas on spordiklubide eelarved väga piiratud ja treenerid, kellest paljud on vabatahtlikud, peavad peale treeningute korraldamise ka kogu ülejäänud asjaajamise eest hoolitsema. «Rööprähklemise kogus on hirmuäratav ja nii viib see paratamatult tähelepanu ära

» kõige olulisemalt – treeningute kvaliteedilt ja klubi äriliselt arengult,» sõnas Saag.

Sportlyzer pakub spordiklubidele tarkvaraplatvormi, mis aitab kiirelt ja lihtsalt teha eri haldustegevusi. Sportlyzeri sisuturundaja ja Tartu ülikooli riigiteaduste tudeng Erki Tarro lisas, et kuna spordiklubid kulutavad halduspoolele palju aega, on Sportlyzeri eesmärk treeneritele ja klubidele aega juurde tekitada.

Samuti pakub rakendus n-ö isetreenijatele võimalust mõõta treeningu aega, südametööd (kui inimesel on pulsilõng treeningu ajal peal) ning võtab selle hiljem ka joonise peal kokku. «Inimesed saavad hea pildi sellest, mida nad on teinud ja mingis mõttes ka analüüsi, sest oma treeningtööd on sellega väga hea jälgida,» rääkis Tarro.

HALDAMINE VS TREENIMINE

Asjatundja tõi näite enda varasemast töökogemusest, kui ta töötas Tartu jalgpallikoolis Tammeka, kus nägi, kuidas üle 600 lapse käivad trennis, neil kõigil on oma treeningurühmad, graafikud ja kontaktid ning kui keeruline on seesugust treenijate arvu spordiklubil hallata. «Teavet on väga palju, seda tuleb kuidagi administreerida ja mõelda, kuidas selles selgust luua. Praegu käib see väga paljudes klubides siiski eelmise sajandi vahenditega, aga meie eesmärk on aidata spordiklubidel ajale järele jõuda ja nende elu lihtsamaks muuta.»

Treeneritel tuleb aega planeerida, analüüsida treeninguid, hoida sportlaste nimekiri uuendatud, teha aruandeid erinevatele ametiasutustele jne.

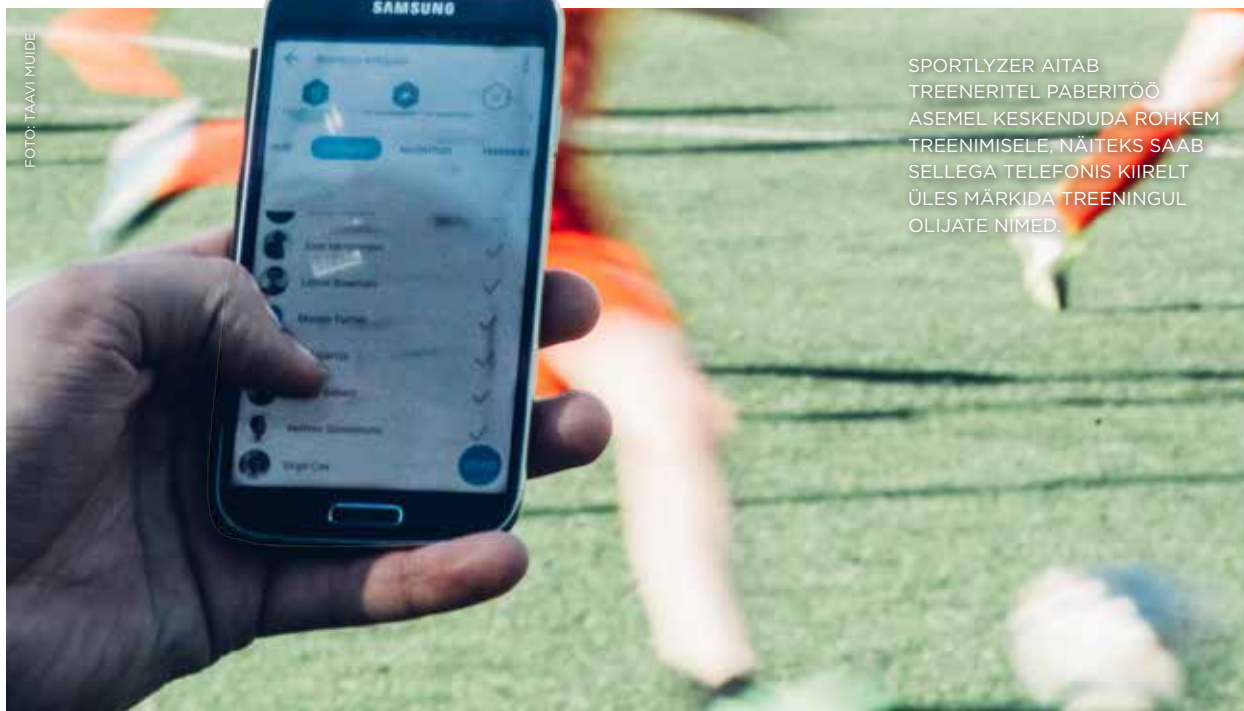

FOTO: TAAVI NIIDE

SPORTLYZER AITAB TREENERITEL PAPERITÖÖ ASEMELE KESKENDUDA RÕHKEM TREENIMISELE. NÄITEKS SAAB SELLEGA TELEFONIS KIIRELT ÜLES MÄRKIDA TREENINGUL OLIJATE NIMED.

«Igal treeneril peaks viisakaks äraelamiseks olema vähemalt 80 sportlast ja kui kujutada ette kõiki neid tegevusi seesuguse inimeste hulgaga, siis jääb paratamatult nii mõndagi tegemata,» ütles Tõnis Saag ja lisas, et mõnikord puudub ka selge ülevaade klubis toimuvast või treeningute analüüs ning klubi äriline arendamine võib soiku jääda.

Saagi sõnul korrastab Sportlyzer kogutud teabe ja teeb selle kõigile kergesti kättesaadavaks. «Võimalusi on väga palju, näiteks treeningrühmade nimekirjad, kalender, isiklik treeningu juhtimine, puudumiste päevik, treeningmaksete kogumine, teavitused jne,» loetles Saag Sportlyzeri võimalusi.

Rakendus loob treeningrühmade nimekirja jaoks treeneritele võimaluse sisestada uus liige telefoni kaudu kesksesse and-

mebaasi. «See asendab paberile kirjapaneku ning sealsamas on võimalik kohe liikme piltki juurde lisada ja andmebaasi üles laadida,» selgitas Saag ja lisas, et nii on sportlane kohe klubi juhatajale näha. «Sellega jääb ära pidev nimekirjade omavaheline ühildamine ja uuendamine.»

Samuti aitab rakendus aega planeerida: kui treener muudab mõne rühma treeninguaegu, siis on uus teave kohe saadav ka sportlaste päevikutes ja avaliku teabe korral klubi kodulehel. «Treener saab sportlastelt ka kalendri kaudu nõuda võistlemisele tuleku kinnitust, et olla kindel, et tal on vajalikud kümme meest olemas,» lisas Saag.

Oluline funktsioon on ka isiklik treeningujuhtimine. Treenerid saavad peale tavalise nädala tunniplaani koostada rakenduses põhjalikumaidki treeningplaanid,

mis ilmuvad automaatselt sportlaste päevikutesse.

«Kui sportlased täidavad oma korda treeningpäevikut, siis on treeneril pidevalt jooksev ülevaade sellest, kuidas nad oma plaane täidavad ja kuidas treeningutele reageerivad,» ütles Saag. Rakendus võimaldab treeneril sportlaste päevikutesse kogunenud teavet eri graafikutel analüüsida, et välja selgitada, missugused treeningukavad töötavad paremini.

Tõnis Saagi sõnul kujuneb selle tulemusel ka Eesti ühiskonna liikumiskultuur. Noored saavad esimesed spordialased teadmised treeningute käigus treeneritelt, mistõttu on oluline, et neil jätkuks kvaliteetse treenimise jaoks rohkem aega.

Ettevõtet saadab igas arengustades müügi- ja turundustöö ning tegevjuhi sõnul ei ole eduvalmeid. «Alguses püüad võima-

like klientidega kohtuda, et oma esialgsete mõtete paikapidavust kontrollida, nende kulgu tundma õppida ja tegelikud valupunktid välja selgitada.» Tootearenduse käigus testitakse pidevalt seda, kas liigutakse ikka õiges suunas ning kas esialgses vestluses klientidega räägitud vajadused jäävad vajadusteks ka siis, kui lahendust on võimalik n-ö käega katsuda.

PIDEV TÖÖ JA ARENDAMINE

«Inimesed väsivad ikka, seetõttu tuleb leida uusi testklieente ja selle juurde käib pidev sõnumite, turunduskanalite ja hinnamudelite analüüs ning katsetamine,» kirjeldas Saag igapäevast tööd rakenduse kallal. Peale selle tuleb tegevjuhi sõnul silma peal hoida ka konkurentide arengutel. «See-ega tuleb igat päeva alustada suure koguse pealehakkamise, uute mõtete ja stressitaluvusega,» sõnas Saag.

Rakenduse arendamise kohta ütles Sportlyzeri sisuturundaja Tarro, et klientidega tuleb teha väga palju koostööd. «Spordialad ja riigid on nii erinevad ja kui tahetakse teha midagi, mis oleks

SPORTLYZERIS TÖÖTAVATEST INIMESTEST PALJUD ON KA ISE SPORDIGA SEOTUD: KARATEKAD, SÕUDJAD, KIIRRULLUISUTAJAD, TRIATLEET, UJUJA, JALGPALLUR, HOKIMÄNGIJA JT.

tervele maailmale sobilik, siis tuleb kuulata, mida inimesed ise räägivad.» Tegevjuht Saagki arvab, et klientide tagasiside on väga oluline. «Püüame eri klubide sisearenguid võimalikult hästi tundma õppida, selgitame välja ühised eriti tõhusad jooned ja kujundame tooted vastavalt sellele,» rääkis Saag.

Tegevjuht toob näite, kuidas Inglismaa ja Austraalia sudekoondised selgitasid neile oma treeningujuhtimise kulgu, saatsid oma treeningupäevikute ja analüüsilehtede näiteid. «Kõik selleks, et meil õnnestuks välja töötada tarkvara, mida neil endil vaja on. Tegu on maailma treenerite paremikuga, kelle kogemustest saavad võita ka kõik teisedki treenerid,» ütles Saag. Nii kogubki Sportlyzer näiteid spordiklubide ja treenerite tööst kogu maailmast, et rakendust saaks kõikjal müüa.

Sportlyzeris töötavatest inimestest paljud on ka ise spordiga seotud. «Meil on karatekad, sõudjad, kiirrulluisutajad, triatleet, ujuja, jalgpallur, hokimängija ja isegi üks Eestis haruldase drag racing klubi liige,» loetles tegevjuht. Tema kogemus on näidanud, et eelnev sporditaust võimaldab inimesel kiiremini oma töösse sisse elada.

«Meie meeskonnas on mitmeid endisi ja praegusi sportlasi ja treenerid, kelle kogemused aitavad meil tootearenduses ja turunduses tekkivate küsimärkide rägastikus kergesti otseteid

leida.» Ta lisas, et ei kujuta ette, kuidas saaks nii erilise tarkvara taga olev meeskond ilma isikliku spordikogemusest hakkama.

Eesti spordiklubidest kasutavad Sportlyzerit Trismile, FC Elva, Tabasalu jalgpalliklubi, JK Kuusalu Kalev, karateklubi Falco, Pärnu sudeklubi jpt.

Isa jalutab, ema tõreleb

VÄITEKIRI

Meeste ja naiste stereotüüpne kujutamine eesti ajakirjanduses on täies elujõus, leidis koosesinevaid sõnu uurinud keeleteadlane Liisi Piits.

MART ZIRNASK
mart.zirnask@ut.ee

Sõnad ei kombineeru juhuslikult või ainult lauselsi reegleid järgides, leidis eelmise sajandi keskel briti keeleteadlane John Rupert Firth. Ja nende kombineerumise viis peidab endas olulist infot.

Nii on «ilus» siiski pigem tüdruk kui poiss, «rikas» pigem mees kui naine, lapsega «tõrelema» märkame aga ikka rohkem ema kui isa.

Või vähemalt selline pilt joonistus välja eesti keele instituudi teadurile Liisi Piitsale, kui ta aprillikuus kaitstud doktoritöös otsis üle 200 miljoni eestikeelse sõnaga tekstikogust kümne inimest tähistava sõna sagedasemaid kaaslasid, kollokaate.

Seega võib öelda, et keeleliselt, kollokatsioone vaadates, on soorollid Eestis üsna tugevalt

paigas?

Küsimus on, kui palju me keele põhjal saame kultuuri kohta järeldusi teha. Töös ütlen, et see peegeldab teatud suundumusi. Aga mina uurin ikkagi vaid keelt.

Üks-ühese vastavusega on raskusi juba seetõttu, et tihti me ei tea, kas mingite sõnade sage koosinemine väljendab mõnda sagedast ja tavalist kultuurilist nähtust. Või, vastupidi, tõstab keel ökonoomse süsteemina esile ainult seda, mis on ebatavaline.

Näiteks «töötav ema»: kas see sõnapaar on sage seetõttu, et peame seda kultuuris normiks? Või seetõttu, et veel hiljuti peeti loomulikuks, et naine jääb lastega koduseks.

Mõnel juhul peegeldab keel aga ka tegelikkust, mitte ainult kultuurilisi tõekspidamisi.

Minu jaoks oli üllatav, et nii paljud ründavaid tegevusi tähistavad tegusõnad on mehi tähistavatele sõnadele eriomased. Aga kui

veidi uurisin, selgus, et vangidest on tohtu protsent meesvangid (95%, justiitsministeeriumi paari aasta taguse uurimuse järgi – toim).

Aga kollokatsioonisuhed on siiski suur üldistus. Vaatasin ju ka ainult sagedasemaid sõnu – nii tuligi stereotüüpne pilt välja. See ei näita, kuidas igaüks meist mõtleb, vaid kuidas tüüpiliselt

KUIDAGI EHMATAVALT JÕUDIS KOHALE, ET SEDA, KUIDAS EMAKEELES TÄHENDUSI ÕPIME, KOKKU SEAME JA MAAILMA KATEGORISEERIME, KUJUNDAB IKKAGI KONTEKST.

räägitakse. Ja peamiselt ajakirjanduses inimesi kujutatakse.

Arutlete töös, et keel on üks sotsiaalse soo looja.

Traditsiooniliselt nähakse sõnavaras sõnade vahel paradigmaatilisi suhteid, mis näitavad, kuidas sõnad keele struktuuris seotud on – mis on mille vastandsõna

või sünonüüm, näiteks. Ja teiseks süntagmaatilisi suhteid, mis näitavad, kuidas sõnad fraasides ja lausetes kombineeruvad – näiteks kollokatsioonid.

Mind hakkas eelkõige huvitama, kuidas süntagmaatilise tasandi suhetes võiks avalduda see, mis suhetes sõnad keele struktuuris esinevad.

Hüpotees oli, et kahe sõna

ühine kontekst võib näidata ka nende paiknemist keelesüsteemis. Kas nad on näiteks vastandsõnad.

Paradoksaalselt oligi näiteks «mehel» ja «naisel» rohkem ühiseid kollokatsioone kui «mehel» ja «poisil». Soo vastandusel põhinevatel vastandsõnadel oli väga suur kollokaatide kokkulangevus. >>

KODUSED NAISED, VIHASED MEHED

Tuginedes TÜ eesti keele koondkorpusele ja ajakirjandustekstide korpusele, analüüsis Liisi Piits 30 sagedasemat kollokaati sõnadele mees, inimene, naine, laps, ema, poiss, isa, tüdruk ja poeg. Tema tööd juhendas professor Urmas Sutrop.

Ilmnes, et **naissoo** puhul mainime enamasti:

>> Ligitõmbavust: sõnad *ilus*, *kena* jne moodustavad naise omadussõnalistest laienditest üle 5%,

mehel aga alla 1%. Lisaks, tüdrukud värvivad ja ehivad, naised poseerivad, tütar meeldib ja esineb.

- >> Perekondlikku seisu: esinesid sõnad *vallaline*, *üksik*, *uus* ja *endine*; mehe puhul suhtestaatuselised sõnad sagedamate hulka ei jõudnud.
- >> Perenaiseks ja emaks olemist: Ema eriomased verbid tähistavad paljus kodutöid (*küpse-*

tama, *keetma*, *pakkima*, *pesema*, *askeldama*). samuti katab ema laste esmavajadused: *imetab*, *toidab*, *joodab* neid – aga ka *keelitab*, *tõreleb*, *tirib*, *raputab*, *silitab*. Isad seevastu *jalutavad* lastega, *juhendavad*, *patsutavad*, *kii- gutavad* neid, *ehitavad* või *meisterdavad* koos nendega.

>> Ning suhtlusvormide põhjal on naine ka verbaalselt võimekam.

Meessugu aga on:

>> Nähtavam sotsiaalsel redelil: *kuulus*, *rikas* esinesid isa kollokaadina 20 ja 30 korda sagedamini. Lisaks, kui väljend *töötav naine* märkis sageli vastandit *kodusele naisele*, siis meeste puhul kaasnes *töötavaga* peaaegu alati töökoht või amet.

>> Keevalisem: 40% mehega seostuvatest verbi-dest seostusid vägivallega: *tulistama*, *võitlema*, *ähvardama*, *röövima* jne.

» **Kas kollokatsioonide mõiste on eesti keeleruumi ja grammatikasse probleemilt üle kantav?** Mõistelised probleemid ei tulene keele eripäradest.

Age grammatika määrab selle, kust on tark midagi otsida. Eesti keeles on omadussõnu targem otsida põhisonast vasakult, tegusõnu paremalt.

Oluline on ka see, kas keel on sünteetilisem või isoleerivam: kas keeleüksused on rohkem või vähem kokku sulanud. Meil liituvad käände- ja pöördelõpud, mitmuse tunnused ja muu sõnatüvega, inglise keeles kasutatakse eraldi eessõnu. See määrab, kui suurest n-õ aknast kollokaate otsida.

See ongi üks olulisi küsimusi: kas vaatame põhisonast ainult ühe sõna või kolm sõna vasakule, ja seoseid on otsitud isegi üle lausepiiri.

Kuidas võiks kollokatsioone mõjutada keelte n-õ arenguste? Kui eesti kirjakeel on suurematest-vanematest keeltest vähem varjundirikas, võib-olla siis kukuvad ka kollokatsioonide loodud ühiskondlikud stereotüübid kuidagi rohmakamad välja.

Minu arvates on stereotüpi-seerimine oluline kategooriate loomiseks: kui ütleme «naine», tahame juba mingit üldistust või kujutluspilti. Me ei saa mõelda kõigile erisugustele naistele, keda oleme elus kohanud. See on nagu mõttekategorია ja kõigile keeltele loomulik.

Samuti avalduvad kõikide keelte kollokatsioonides just kõige sagedasemad ja üldisemad sõnaseosed. Isegi nendes, kus eri tähendusi väga peenelt eristatakse. See kõige üldisem-tüüpilisem

pilt avaldub ikkagi.

Eesti murdeid uuritakse paljuski 40–50 aasta vanustelt salvestistelt – uuritakse keelt, mis on tegelikult vähemalt osaliselt kadunud. Teie tekstikorpuse algab samuti paari kümnendi tagant. Kui palju keel sellise aja jooksul muutuda võib?

Kollokaate oleks huvitav uurida ajalooliselt, kultuuriliste muutuste taustal. Näiteks võrrelda sõjaeelset keelt tänapäevasega.

Age kas korpus on viis või kümme aastat vana – ma ei usu, et stereotüüpne pilt nii kiirelt muutuks.

Kuigi inglise keeles on küll pandud tähele, et näiteks atraktiivsusega seotud sõnu *beautiful* ja *handsome* on varasemast enam hakatud kasutama koos sõnaga «mees».

Siirdeaja taustal leiaks ehk eesti keelest ka mõne sarnase näite?

Kunagi, kui natuke kõnetussõnu uurisin, märkasin küll, et 1990.

KUI KEEL STEREOTÜÜPE ÜLEVAL HOIAB, SIIS ILMSELT ON NEED MILLEGI JAOKS KULTUURILISELT IKKAGI VÄGA VAJALIKUD.

aastatel mindi «seltsimehelt» ikkagi väga kiiresti «härrale» või «prouale» üle. Algul käis see natuke naljatleva alatooniga, praegu on see aga peaaegu neutraalseks saanud. Mõned muutused võivad päris kiiresti toimuda.

Kas te mingeid selgeid inglise keele mõjusid eesti keelele ka tajusite?

Ma uurisin kõige sagedamaid sõnu, sinna veidrused lihtsalt ei jõudnud.

Tegelikult tahtsingi algul seda

LIISI PIITS

uurida, kuidas erinevate keelte mõju eesti keeles avaldub. Lootsin võrrelda eesti keele kollokatsioonisuhteid teiste keeltega. Vaadates, millistega on meil tänapäeval kõige rohkem kokkulangetusi. Age loobusin sellest, kuna ma ei suutnud kaotada eri keelte struktuurist, näiteks sõnajärjest, tingitud mõjusid tulemustele.

Mis suunas selle teemaga edasi võiks minna?

Üks teema, mis jäi käsitlemata, oli see, kuidas kollokaadi tähendus muutub olenevalt sellest, millise inimest tähistava sõnaga ta koos esineb.

See oli vist Michael Pearce (Briti keeleteadlane – toim), kes ütles inglise keele põhjal, et kui meeste puhul tähistasid mõned omadussõnad kehalisi omadusi, siis naiste puhul kasutati samu sõnu tihti piltlikult. Mulle hakkasid mõned sarnased juhud ka oma andmetes silma. Näiteks «tugev mees» tähistas füüsilist tugevust, «tugev naine» aga pigem kindlameelset naist.

Selline lausetasandile minek oleks huvitav. Saaks vaadata, millises tähenduses on seda inimest tä-

histavat sõna tegelikult kasutatud.

Milliseid elulisi seoseid see töö teie jaoks tekitas?

Kuidagi eriti ehmatavalt jõudis kohale, et seda, kuidas me emakeeles tähendusi õpime, kokku seame ja maailma kategoriseerime, kujundab ikkagi kontekst.

Just inimest tähistavate sõnade puhul panin oma last vaadates tähele, et kategooriad muutusid ja laienesid. Kolme-nelja-aastasena ütles tütar «lapsed ja poisid», ta pidas laste kategooriat millekski selliseks, kuhu kuuluvad ainult tüdrukud. Konteksti põhjal oli ta kuidagi aru saanud, et «poisid» vastandub sellele.

Loomulikult keelesituatsioonis me ju ei defineeri oma lastele midagi – alles koolis hakkame küsima, mida mingi sõna tähendab. Konteksti ja kasutuse põhjal peavad nad tähenduse kuidagi välja korjama. Jõudsin arusaamale, et me õpime sõnu kontekstis.

Age see sookeskne fookus – kuidas see teie tööväliseid jutte mõjutanud on?

Eks see ikka pereelu mürgitab. (Naerab.) See paneb mõtlema, kui lugeda, kuidas emade ülesanne on «küpsetamine», «keetmine», «koristamine», aga isade ülesandeks jääb ainult laste «patsutamine», nendega «jalutamise» või «mängimine».

Samas, kui keel neid stereotüüpe üleval hoiab, siis ilmselt on need millegi jaoks kultuuriliselt ikkagi väga vajalikud.

Soo jätkamise, partnerite leidmise või millegi muu pärast on vaja öelda, et miski on omane naisele ja miski mehele. Võib-olla need erisused muutuvad ajas, aga mingil kujul ikkagi jäävad. UT

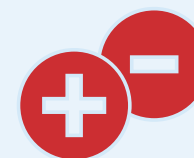

TUULE SÖBER

informaatika bakalaureusetudeng

Eesti ühiskonnas vaadatakse naist ja mehi läbi soopõhiste raamide, ent selline ettekirjutatus piirab inimeste tegevusvabadust. Kui naistele kinnitatakse, et ennast tuleb määratleda laste sünnitamise arvu kaudu, meestele aga, et tunnete väljendamine ei ole mehelik, siis on tõenäoline, et vaid vähesed mehed ja naised julgevad teha midagi, mida nende soole omaseks ei peeta. Raamistamine toob endaga kaasa ka ülejäänud ühiskonnaliikmete (ala)teadliku viltuvaatamise neile, kes ei vasta ettekujutlusele meeste või naiste rollist. Nii tuntakse tööstusel naiste puhul huvi laste arvu, meeste puhul aga ametialase kogemuse vastu. Selline käitumine avaldub muuseas ühes suurimatest palgalõhdest OECD riikides ja selleski, et naised on ärimaailmas vähem esindatud. Vähem soorollides kinni olev ühiskond tuleks kõigile kasuks.

POOLT JA VASTU

Kas eesti keele instituut peaks soosima sooneutraalsete sõnade kasutamist?

ANNI HAAS

õigusteaduse bakalaureusetudeng

Sooneutraalsete sõnade kasutamine ei too kaasa ühiskondlikku muutust, sest sõnad ei kanna inimeste jaoks kindlaks määratud tähendust. Enamasti ei määra inimese jaoks sõnade tähendust mitte õigekeelsussõnaraamat, vaid reaalse kokkupuude sõnadega. Nii ei tulene arusaam, et naine peaks lapsega koju jääma, mitte sõnade «ema» ja «isa» eristamisest, vaid sellest, et enamasti jäävadki vastündinutega koju emad. Samale järeldusele jõuaks inimesed ka siis, kui hakataks kasutama sooneutraalset sõna «vanem». Tundub, et soopõhiste sõnade eristamine kannab eelkõige suhtlust lihtsustavat rolli. Kellegi soole viitamise asemel saadakse kasutada sugu eristavat sõna. Mingil juhul võib sellise viitamisega kaasneda ka stereotüüpne hinnang, ent see ei tulene sõna vormist, vaid kokkupuutest vastava olukorraga. Seega teeks sooneutraalsed sõnad suhtlemise hoopis kohmakamaks.

Tegus Leelo Tungal hindab keelt ja lapsi

VILISTLANE

Leelo Tungal ei jää kunagi pelgalt kassetipõlvkonna kirjanikuks. Tema päevi täidavad ajakirja Hea Laps peatoimetamine ja koolides lastele esinemine, aga ka laulutekstide kirjutamine ja tõlkimine – hiljuti pani ta poole päevaga eesti keelde näiteks tänavuse Eurovisiooni võiduloo.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

22. juunil 68. sünnipäeva tähistav kirjanik lõpetas Tartu ülikooli eesti keele filoloogina aastal 1972. Et tema mõlemad vanemad olid õpetajad, oli selge, et keskkooliharidusega piirduda ei saa. Tõsi küll, korras tuli pähe ka keskkooli poolelijätmine.

«Põhikoolist keskkooli minnek oli väga raske. Tulin maakoolist, kus oli kõige rohkem 12 õpilast klassis. Tallinna koolis oli klassis aga peaaegu 40 õpilast ja kool kõvasti suurem. Vanade olijate ja uustulnukate vahel tehti muidugi

vahet. Tuttavaid õpilasi õpetajad sinatasid, meid uusi aga teietasid,» meenutab Tungal.

Pärast esimest nädalat läkski ta ema juurde jutuga, et ei taha enam linnakooli tagasi minna. Ainsa valikuvõimalusena pakkus õpetajast ema välja, et kolhoosis ongi lüpsjaid juurde vaja ja see sundis noore tütarlapse ümber mõtlema.

«Temagi oli omal ajal läinud maalt linnakooli paremat haridust nõutama ja teadis, et see on midagi, mis tuleb lihtsalt läbi teha. Käisin siis ilusasti koolis edasi. Olin tegelikult üsna arg, siiani ei armasta võõraste juurde juttu tegema minna. Eks see teatav üksildus mõjutas sedagi, et mu

esimesed kassetikogus avaldatud luuletused olid üsna nostalgilised ja kurvad,» räägib kirjanik.

Tungla esimene nn kassetiraamat «Kummalised kiivitajad kurtsid» – tol ajal avaldati mitme noore autori luulekogusid ühisesse karpi ehk kasseti paigutatuna – pidi ilmuma keskkooli lõpetamise ajal, aastal 1965. Karpe ei saadud aga õigeks ajaks valmis ja ilmumiseni läks veel aasta aega.

FOTO: LAURA OIKS / ÖHTULEHT / SCANPIX

Ometi tuli kassett välja enne, kui neiu ülikooli astuda sai.

SÄÄREVÄRISTAJAGA HEINAKUHJA

Kuuekümnendatel oli õpilaste tung Tartu ülikooli väga suur. Eesti filoloogia oli väga populaarne eriala, mis tõi kokku riigi parimad kirjandus- ja keelehuvilised, ühele kohale kandideeris 4–5 noort. Paljud keskkoolide viielised ei saanudki esimesel

katsel sisse – nii läks ka Leeloga.

«Sain paraja ninanipsu. Olin küll tavaklassis kirjanduses parimate seas, aga näiteks nüüdse Treffneri õpilased, keda õpetasidki ülikooli õppejõud, olid hoopis kõrgem klass. Läksin sisseastumiseksamitele uhke viielisena, aga tuli välja, et oli ka nn kuuelisi. Teisel korral pingutasin ja sain sisse. Isegi NSVL-i ajaloo, milles pidi oktoobrirevolutsiooni sündmusi lausa kellaajalisel teadma,

tegin viie peale ära,» jutustab Tungal.

Tartusse tulek oli märksa kergem kui keskkooli minnek, sest siia tuli ta omasuguste sekka ja uued olid seekord kõik. Leelol oli juba luulekogu ilmunud ja kohe tekkisid tihedad sidemed Tartu boheemlaskonnaga. See oli aeg, kui Ülikooli kohvikus korraldati küünlavalgusõhtuid luule ja muusikaga ning ilmus põrandaalune almanahh «Marm». >>

FOTO: ERAKOGU

LEELO TUNGAL OMA LÕPUAKTUSEL KOOS TÄDI JA ISAGA.

» Muidugi oli ka sundasju, mida tuli teha, näiteks käia sügiseti kolhoosis kartuli- või linapõllul. Seegi oli aga takkajärele mõeldes isegi hea, sest just nii said kursusekaaslased omavahel paremini tuttavaks kui loengutes, kohvikus või ülikooli klubis käies.

Eriti hästi on Tunglale meelde jäänud Ahja linapõllud. Teise aasta alguses ei olnud Andres Esko ja Ivo Linna veel ülikooli pooleli jätnud ja õpetasid Ahjas puhkusehetkedel kursuseõdesid hoopis kohaliku külamehe sääreväristajaga sõitma.

Sääreväristaja oli tol ajal midagi väga erilist. Õnneks meeldis külamehele üks nende kursuseõde, kellega vestlemise ajal lubas ta teistel oma rattaga sõita. Poisid näitasid Leelole ette, mida teha ja liikuma sai ta kenasti. Siis aga meenus, et küsimata jäi, kuidas ratas seisma saada.

«Mõtlesin esiti, et sõidan nii kaua, kuni paak tühjaks saab. Üritasin ka otsa ringi pöörata, aga masin oli liiga äge. Keerasin siis ühte heinakuhja ja seisma ta jäi,»

muigab Tungal. Rattaga heinakuhjas pikutades kuulis ta mäe tagant hingeldamist, kui poisid talle järele jooksid, muretsedes, kas neiu ikka elus on.

RINGIGA PIONEERI JUURDE TAGASI

Suvi hiljem sai Tungal praktikale juba Pioneeritoimetusse, nii et ehitusmalevasse ta minema ei pidanudki. Pioneeritoimetama jõudis ta ka pärast ülikooli lõpetamist ja aastast õpetajatööd.

«Juba minu ajal ei olnud õpetaja enam Peterson-Särgava, kes töö kõrvalt kirjutamisega tegeleda sai. Mind suunati Tallinnasse Pirita kooli tööle, aga õnneks mõtles see õpetaja ümber, kelle asemel sinna minema pidin. Jagasime tunnid omavahel ära ja sain kaks klassi, mille kõrvalt ühteist muud teha jõudsin.»

Näiteks kutsuti Tungal Tallinna polütehnilise instituudi ajalehte abitoimetajaks, selle kõrvalt ka Meie Repertuaari asetoimetajaks. Koos kooliga tähendas see tööd

kolmes kohas. Kui talle Pioneeris ja Tähekeses nooremtoimetaja ametit pakuti, tuli Tungal õpetajaametist ära.

Pioneeritoimetuses oli Tungla kohus Kirjalaste Klubi ja Postipauna lehekülgede koostamine, mis tähendas tihedat koostööd nii laste kui ka õpetajatega. Kuigi tol ajal sekkus toimetajatöösse paraku palju poliitika (näiteks aprillikuu tuli kajastada Lenini sünnipäeva), oli põhiline rõhk siiski sellele, kuidas lastele toredat lugemist ja avaldamisvõimalust pakkuda.

«Minugi esimene avaldatud luuletus ilmus Pioneeris siis, kui neljandas klassis käisin. Sain kirjandusvõistlusel kolmanda koha ja tean, mis rõõm on lapsel oma esimest avaldatud tööd näha,» räägib Tungal.

Kuigi lapsed on nüüd palju vabamad ja julgemad ning internet pakub oma mõtete avaldamiseks palju rohkem võimalusi, on lugejaid ja kirjutajaid siiski ka praegu palju. Tunglale valmistab meeletu rõõmu hoopis see, et ära on kadumas käsitsi kirjutamine ja isikupärane käekiri.

KUJUNEMAS MITU EESTI KEELT?

Veel mõned aastad tagasi tundis ta sagedasemad kirjasatjad käekirja järgi ära. Nüüd on käekirja koha üle võtnud aga lemmikud kirjastiilid, mida arvutiprogrammid pakuvad. Tungla sõnul väidab mõni, et isikupära ei olegi vaja käekirjaga rõhutada, teised ütlevad aga, et tähtede sidumine aitab paremini mõtteid seostada.

«Muidugi, ka soomlased, kelle haridussüsteemi imetleme, kirjutavad ja konspekteerivad juba aastaid suurte tähtedega

ning nii kaob ära näiteks suure ja väikese algustähe probleem, aga mina kaldun ikkagi selle poole, et on kurb, kui käekiri ära kaob,» ohkab kirjanik.

Kurvaks teeb aeg-ajalt ka see, et keelereeglid, mis pikka aega paigas on olnud, hakkavad pideva lihtsustamisega umbmääraseks muutuma. Tõsi, uute lubamiste kõrvale on jäetud ka vabadus aastaid kehtinud keelenormidest kinni pidada ja kirjutada «õieti» asemel «õigesti».

«Aga võib-olla hakkabki ka eesti keeles tulema selline aeg, kus eri ühiskonnakihtidel erinev keel? Nagu Shaw' «Pygmalionis», kus professor Higgins ja Eliza Doolittle räägivad erinevat inglise keelt. Sünnipäraseid aadlikke- aristokraate siinmail ju ei ole, aga küllap saab varsti kõnekeele järgi meilgi öelda, kes on haritlane ja kes mitte,» viskab kirjanik õhku põneva mõtte.

Kuigi üldist keelerikkust

käekirja kadumine või kirja-reeglite muutumine ei mõjuta, muutub ometi keelekasutus üha vaesemaks. Mahlakat ja mitmetahulist eesti keelt on lihtne leida raamatutest, aga keele rikkust aitab suurendada ikkagi see, kui ise palju nähakse ja kogetakse.

Näiteks toob Tungal siin vanavanematega suhtlemise. Veel paljude praeguste noorte vanemate

TARTUSSE TULLES ON MUL TUNNE, ET PEEGLISSE EI TOHI VAADATA, SEST MA TUNNEN ENNAST 20-AASTASENA! SIIN ON ALATI HEA JA KERGE OLLA.

vanemad ja vanavanemad teadsid palju mahlakaid murdesõnu ning lapsed ja lapselapsed võtsid väljendeid ja sõnu üle loomulikult teel.

«Mul on hea meel, et minu lapsed said minu ema ja isaga rääkida. Siis ei olnud veel arvuti-aega ja sai ise oma elu põnevaks

tehtud. Ma usun, et ka praegusi lapsi huvitab see, kuidas nende vanavanemad elasid ja neil on tegelikult huvitav kuulata kas või sellest, kuidas vanaisa metsisgu taga ajas. On asju, mida «guugeldades» teada ei saa,» arvab kirjanik.

Ta toob näiteks loetud aastad tagasi paljuarutatud teema, et mis saaks siis, kui vene keel

Eestist kaoks. Siis ei juhtuks mitte midagi, on Tungal kindel. Vene, inglise, saksa ja hispaania keele kõnelejaid on maailmas väga palju. Hoopis teine oleks lugu aga siis, kui Eestist kaoks eesti keel. Seepärast tulebki väikeriigi keelt hoida ja lastele selle rikkust tutvustada. UT

TARTU TEEB NOOREKS

«Tartusse tülles on mul tunne, et peeglis ei tohi vaadata, sest ma tunnen ennast 20-aastasena! Siin on alati hea ja kerge olla,» räägib Leelo Tungal.

Kui tema alles Tartusse õppima tuli, olid olud hoopis teised. Vaid vähestel õnnestus endale korter leida. Enamik üliõpilastest elas internaadis, kus oli koos väga palju inimesi.

Leelo esimene kodu Tartus oligi Tiigi 78/80 keldris olev «inter», kus oli ühes toas 60–80 inimest. Hakkajamad jagasid voodilinate ja tekidega selle väiksemateks ruumideks. Privaatsust see natuke suurendas, aga ikkagi kadusid valvest hoolimata selles suures summas ära ehted või raamatud.

Et tollal ei tahetud ametlikult üliõpilasi enda juurde sisse kirjutada, tuli erasektoris tihti kolida.

Leelo elas tudengipõlves lisaks nii Peedul kirjanike liidu suvilas ja Tammelinnas kui ka Supilinnas. Kõige kallim oli üür Tammelinnas, kus 35 rubla suurusest stipendiumist tuli ära maksta 25 rubla kuus.

Enim meeldis Leelole Supilinnas: paplid akna all, omaette elamine ja nii lähedal ülikoolile. Lahke pererahvas kirjutas ta oma Marja tänava korterisse ametlikult sisse ja küsis elamise eest kõigest 10 rubla. «Veel aastaid pärast õpingute lõpetamist nägin unes oma tuba ja kooliteed läbi Lepiku tänava hoovide!»

«Ülikoolis saad teadmisi kapaga kätte ikka palju kergemini kui kusagil mujal. Võimalusi, mida siin pakutakse, on nii palju, et seda on raske esmapilgul hoomata,» soovib kirjanik praegustel tudengitel ülikoolielust viimast võtta.

FOTO: TALLINN DAGGERS

Tallinna pistodade äärelinnapastoraalid

MUUSIKA

Sel aastal oma teise kauamängiva «Suburban Decay» üllitanud Tallinn Daggers, kes mängib «urbanistlikku ja laheda» alternatiiv(pop)rokki, on loomingulises mõttes ühemeheprojekt.

ANTS SIIM
TÜ ajaloo magistrant

Peaegu kõik ansambli lood on kirjutanud ja produtseerinud muusik Ardo Kivi. Bändi koosseis on juhi

sõnul üsna vaba: nende esimesel albumil «Like A Diamond» kaasa teinud trummar Joosep Volki lahkudes võttis Kivi vastu otsuse, et kontsertidel esinemiseks ja plaatide salvestamiseks kutsub ta appi sõbrad.

Nii nagu Daggersi esimesel

albumil, teevad «Suburban Decay'l» kaasa mitmed tuntud muusikud eesti indie-maastikult: Paul Sild Badass Yukist, Taavi Aavik ja Holden Laamann Pedigree'st, peale nende ka Revolverist ja Genka taustabändist tuntud trummar Rainer Meinart.

Taavi Aaviku kanda olid seekord jäetud ka plaadi miksimine ja masterdamine.

Ma polnud Tallinn Daggersi muusikaga süvitsi tutvunud enne seda, kui asusin nende teist kauamängivat arvustama. Daggersi 2010. aastast pärit lugu «Flesh Parade», mida päris palju raadio ja televisiooni muusikasadetest kuulda sai, oli jätnud tõsiselt võetava mulje. Niisiis olid ootused kõrged.

Kuna bänd on välja andnud vaid kaks albumit, kuulasin üle ka nende esimese kauamängiva «Like A Diamond», mis ilmus samuti Daggers'i omaloodud plaadifirma Love Forever alt.

LINNAPASTORAALID

Kahe albumi ilmumise vahel on olnud neli aastat. Aiman, et «Suburban Decay» on esimese plaadiga valitud tee loogiline jätk. Ehk on see isegi liiga loogiline, ainult natuke karedam ja kogukam. Pärast esimese plaadi kuulamist ei paku teine enam eriti üllatusmomente. Kohati tundub, et uudsema tulemuse saavutamise nimel oleks justnagu üritatud üle oma varju hüpata.

«Suburban Decay» veidi umbne, kohati mattev ja klaustrofoobilist tunnet tekitav üldine helipilt ei kutsu teist korda tervet plaati läbi kuulama. Erinevalt näiteks Metro Luminali 1990. aastate alguse loomingust, mida iseloomustavad küll sarnased märksõnad, aga mis sobitus oma aja konteksti olemuslikumalt.

Tundub, et «Suburban Decay» lugude sõnad võivad lihtkuulaja jaoks kaugeks jääda. Ilmselt püüti laulusõnu kirjutada nii, et need sobituks loomuliku

osana nn lähedasse hoogsasse linliku meeleoluga muusikasse. Lugusid kuulates tekibki tunnus, et need laulud on omamoodi (ääre)linnapastoraalid.

Nende pastoraalide idüllilise keskkonna moodustavad päikeseliste rohtunud mäenõlvade ja lambakarja asemel nimetust tagav suuremat sorti linn, öised neon-tuled, mööduvad üksikud autod, peale selle võib olla veidi vihma ja eksistentsialistlikku ängi.

Kõik sobitub kuidagi liiga hästi valemisse, mida on aimata paljude teistegi bändide loomingu puhul. Kindlasti ei maksa seda aga pahaks panna. Selline on lihtsalt elukeskkond, milles luuakse palju linlikku alternatiivrokki ja kust ammutatakse inspiratsiooni.

«SUBURBAN DECAY» NÄOL ON TEGU ÜHEGA VIIMASE AJA RAADIOSÕBRALIKUMATEST EESTI (ALTERNATIIV)ROKI ALBUMITEST.

Nagu Tallinn Daggersi esimesel plaadilgi, on «Suburban Decay's» rohkeid mõjutusi ja viiteid. Kõlapildist võib aimata nn lähedasse alternatiivmuusika kaanonisse kuuluvate bändide nagu Stone Roses, Faith No More, The Cure jt mõju.

Oma nimelegi ei tehta häbi: see on tuletatud ansambli New

York Dolls nimest ja Slowdive'i loost «Daggers». Ning mõlema mainitud kollektiivi muusikaga tuttav kuulaja peaks Tallinn Daggersi loomingus teatavaid sarnasusi tabama.

RAADIOSÕBRALIK

Slowdive'iga tõmbasin paralleele plaadi ehk parima loo, «Scarlet Eyes» puhul. See, plaadi eelviimane laul, ning lõpulugu «Witching Hour» eristuvad teistest oma õhulisema kõlaga ning lasevad hinge tõmmata pärast helimõllu, mida kuulaja kaheksas omavahel üsna sarnases esimeses loos kuuleb.

«Suburban Decay'l» on palju tugevusi. Koos eelmise aasta lõpus ilmunud Super Hot Cosmos Blues Bandi esikplaadiga «Countdown to Jesus» on «Suburban Decay» näol tegu viimase aja ühe raadiosõbralikumama eesti (alternatiiv)roki albumiga. Nii lähevad ilmselt laiale kuulajaskonnale peale lood «Future Leathe» ja «Nighthawks».

Hoolimata vähesest uudsusest on arenguvõimalusi palju. Ardo Kivi on kahtlemata laia silmaringiga muusik, kes tõenäoliselt ületab «Suburban Decay»

seatud lati peagi varuga. Võib-olla võiks ta enne seda ka kellegi teise sõnadele lugusid kirjutada.

Album annab aimu, et Tallinn Daggers võib kontserdil vägevalt kõlada. Ehk ongi sellise toretsevate trummidega tantsulise suurema-kui-elu indie-muusika loomulik keskkond just lavadel ja moekate videote taustal. **U**

Tudengid muudavad ülikooli nägu

ALMA MATER

VARJE SOOTAK
varje.sootak@ut.ee

Kas üliõpilaste mittevormiline liikumine võib ülikooli muuta? Võib küll, tõestasid 1980. aastate tudengid.

Toona oli ennekuulmatu, et ülikooli nõukogu otsustaks üliõpilaste pealekäimisel teha muudatusi sõjalises õpetuses, selle õpetamine isegi lõpetada, anda tagasi seltside ja korporatsioonide majad jmt. Aga just nii juhtus ühest riigikorruptse üleminekul. Selle kohta saab lugeda Ivo Rulli almanahhist «Tartu tudengid kuumadel kaheksakümnendatel».

Suhtekorraldusfirma Rull & Rumm juhataja Ivo Rull on almanahhi nime all avaldanud oma 1991. aasta diplomitöö «Mitteformaalne üliõpilasiikumine Tartu (Riiklikus) Ülikoolis 1980ndate teisel poolel, ideelisi ja organisatsioonilisi palgejooni».

Ta nendib kokkuvõttes, et alternatiivsete rühmituste Valhalla,

Alternatiiv, Sodalicum, 10. Aprilli Liit, ametlikult loodud Eesti muinsuskaitse seltsi jmt radikalism püüdis vabastada nii ülikooli kui ka ühiskonda totalitarismi jäänukitest (partei, komsomol, sõjaline õpetus).

Kaheksakümnendate tudengitel puudus totalitaarse süsteemi muutmise pettekujutus, mida olid püüdnud kasutada kuldsete kuuekümnendate ärksad noored. Üks 1980. aastate tudengite peaideoloog, hilisem suursaadik Jüri Luik kirjutas 1988. aastal ajakirjas Vikerkaar, et riigi praegune messias on tõesti vabameelne ja võimaldanud meil vabaneda sellest valede kihist, millesse võimuparaat meid mässinud oli.

Mihhail Gorbatšov oli algatanud perestroika, ette kujutamata, milleni võivad demokraatialged viia. Aga altpoolt oli pinnas juba kuumaks köetud: üksikud vabadusvõitlejad, stagnatsioonist

väljapürgivad tudengid, loomeintelligentsi rahulolematus...

KOMSOMOLI KAUDU

Kui 1980. aastate tudengid ei tahtnud oma tegevust enam komsomoliga siduda, siis sõjajärgsetel kümnenditel muud võimalust polnudki. Ehkki ülikool töötas Moskva suuniste järgi ja tudengitel ei olnud võimalik ametlikult kaasa rääkida, muutus õhustik vähehaaval siiski: elavnesid isetegevus, laulupeod, sport, oma looming. 1957. aastast hakkasid tudengid uhkelt oma ülikooli teklit kandma. Isetegemise võlu ja valu said tunda Kasahstani uudismaade viljakoristustöödele saadetud tudengid.

Kuuekümnendatel kujunes üli-

kooli komsomolikomiteest julgete mõtete ajutrust. Kuigi komsomolikonverentsi otsused nõudsid alati mõne suuna parandamist ja tugevdamist, julgeti arvamust avaldada ka üleriigiliste asjade kohta. Üks näide on Kristjan Jaak Petersoni kirjandusauhinna loomine 1968. aastal.

Paraku sumbusid riigivastaste loosungitega üliõpilaspäevad, ühishingamine Vanemuise teatriga jpm Brežnevi-aegsesse stagnatsiooni. Otsekui üliõpilastelt ja õppejõududelt juhtkonnale suunatud stagnatsioonija avaliku vastuhaku proovikivina oli peatunud peahoonest seminarka (seminariraamatukogu) viimene Leningradi (Narva) maantee ühiselamusse. Seminarka viidi

peahoonest siiski ära vanasse kirikuhoonesse.

Rohkem hakkas tooni andma Eesti üliõpilaste ehitusmalev, mille nn töökasvatuse varjus olid kokkutulekute teravad isetegevuskavad ja ajakirjandustudengite toimetatud malevaleht omamoodi maailmaparandamise oasid.

KOMSOMOLI VASTU

Osa ehitusmalevlasti vedas Tartu levimuusikapäevi. Ei saanud neidki muudmoodi korraldada, kui algul kevadiste rahvaste sõpruse päevade rüpes, hiljem iseseisvana, aga ikkagi komsomoli kaudu. Samal ajal kui süvenes muusikapäevade tava, hakkasid koos NL-i õmblustega ragisema ka komsomoli varrukad.

TÕNIS LUKAS FOSFORIIDISÕJAS.

«RAADI VABAKSI» SÕJAVÄEST.

Kuigi luuleteater Valhalla registreeriti 1984. aastal ametlikult ülikooli klubi deklamaatorite ringina, oli see juba mittevormiline organisatsioon, kus kombati pinnast Siuru jt loominguga rahvuslike ja demokraatlike mõtete levikuks. Kuna üritusi oli lülitatud ka sõprus- ja üliõpilaspäevade kavasse, ei pääsenud Valhalla üks juhte, ajakirjandusüliõpilane Tiit Pruuli valjust noomitusest komsomoli arvestuskaardile kandmisega ideoloogiliste väärsammude eest.

Vastasseis komsomoliga sai hoogu ülikoolilehes avaldatud komsomoli- ja ametiühingukomitee koostatud üliõpilaste omavalitsuse (OV) projektist. Ivo Rull kirjutab diplomitöös, et OV pidi teostuma «printsii- >>

» bina» partei, komsomoli ja a/ü organisatsioonide kaudu, mingit iseseisvat OV struktuuri ette ei nähtud. Esimene avalik arutelu lõppes ülekaalukalt OV-vastaste artiklitega (Kaarel Tarand, Veiko Berendsen, Mart Soidro jmt) ning oli kui ettevalmistus vabariikliku üliõpilasliidu loomiseks.

Rull kirjutab, et oma võitlustaktikas kasutati komsomoli siiski külmalt ära kui ainsat seaduslikku kanalit. Näiteks 1987. aasta fosforiidikoosolek toimus komsomolikoosolekuna, kuna tarvis oli vastu võtta otsus. 1988. aasta sügisel astuti juba avalikult komsomolist välja. Uus demokraatlik ühiskond ei vajanud küll enam komsomoli- ja parteiorganisatsiooni, kuid paljud neis tegutsenud edumeelsed aitasid iseseisvat riiki taastada.

TUDENGITE OSALUS

1987. aasta sügisel tekkinud ideegrupist Alternatiiv kujunes Sodalicum, mille linnavalitsus registreeris kui õigusliku isiku. Volbriöö tähistamisele järgnenud 1. mai demonstratsioonil kanti juba loosungeid, mh «Raadi vabaks!». TRÜ lehes ilmunud Sodaliciumi artikliga «Taastada akadeemiline üliõpilaselu!» võeti avalik suund EÜS-i taastamisele.

Avalikkuse erilise tähelepanu pälvis vastuhakk sõjalisele õpetusele. 1983. aastast hakati kaheks aastaks sõjaväkke võtma esimese kursuse noormehi, kes ülikooli naastes pidid taluma sõjalise kateedri ajale jalgu jäänud õpet ja bürokraatiat.

Vastuolud kateedri ja tudengite vahel teravnesid ning ülikool tegi tudengitele mitmeid järeleandmisi. Lubati kanda isegi habet ja korralikus soengus pikemaid juukseid. Ülikool edastas tuden-

LUULETEATER VALHALLA ETENDAS SIURU KIRJANDUSLIKKU SALONGI.

gite ettepanekud ministeeriumile.

Ivo Rull ja tulevane kaitsemminister Indrek Kannik korraldasid kateedri ees koguni näljastreigi. Tartu tudengid käisid oma boikottidest kõnelemas Leninigradis liiduvabariikide üliõpilaste kokkutulekul, kus nõuti ühiselt sõjalise kateedrite sulgemist.

TÜ nõukogu otsusega suleti kateeder 1990. aastal. Järgmisel aastal, Eesti iseseisvudes, oleksid kadunud ka nõukogude sõjaväelised asutused, kuid üliõpilaste visa tegevuse tulemusena saadi neist varem jagu.

Ühelt poolt tekitas tudengite mittevormiline tegevus ülikooli juhtidele peavalu – oli ju Tartu ülikool kogu aeg juhtasutuste teravdatud tähelepanu all. Teiselt poolt oldi sunnitud kiiremini ühiseid samme astuma. Tudengid muutsid üheksakümnendatel ülikooli jätkuvalt, olles üliõpilasesinduses tõeline omavalitsus. Muutmist vajas kogu nõukogudeaegne ülikooli ülesehitus.

Praegune üliõpilaskonna esimees Martin Noorkõiv ütles, et praegusel ajal on üliõpilased ise osa ülikooli juhtkonnast.

«Tudengitel on pea veerand kohtadest senatis, ametlik koht valitsuses, strateegiakomisjonis ning valdkondade, teaduskondade ja instituutide nõukogudes.» Noorkõivu sõnul võetakse tudengite arvamusi tõsiselt ning nad on suutnud muuta mõndagi ülikooli põhikirjast õppekorralduse, hoonete ja eelarveni.

Rohkem kui veerand sajandit tagasi ilma teinud tudengid said või alles saavad viiekümneks. Ivo Rulli sõnul on nüüd kaheksakümnendatest juba piisavalt aega möödunud, et vaadata tagasi haruldasele vaimsele seisundile, mis ülikoolis tollal tekkis.

«Auditooriumides olid veel alles vana koolkonna õppejõud, aastakümnetega tekkinud vaimne arenguvaru ning ühikates ja erakates tegeleti kõige muu kõrval usinalt mõttevahetuste ja aktsioonidega, mis muutsid ühiskonda.» Üliõpilaste osalusel ja äärmuslikul meelsusel ametlikes ja mitteametlikes ühendustes oli oma osa riigi taasiseseisvumisel. UT

KASUTATUD KIRJANDUS

» www.ajakiri.ut.ee

Välistudengite paradüis Szeged

UNGARI KÕIGE PÄIKSELISEM LINN TÕMBAB VÄLISTUDENGEID KUI MAGNET

REISIKIRI

Nii kaua, kui ma mäletan, olen alati tahtnud minna välismaa kõrgkooli vahetusüliõpilaseks. Ootasin sobivat aega, kuni lõpuks avastasin, et varsti seda aega enam nii palju ei olegi.

MARI-LIIS MERERAND

TÜ õigusteaduse magistrant

Mul oli püsiv töökoht, olin ülikooli juba lõpetamas – võimalus hakkas peaaegu käest libisema. Sellegipoolest võtsin vastu otsuse riskida ja loobuda oma suurepärasest töökohast, pikendada veel poole aasta võrra õpinguid ja pühkida Eestimaa tolm jalgadelt.

Otsustasin valida Erasmus+ programmi ja sihtkohaks Szegedi ülikooli õigusteaduskonna. Ungari kasuks langes valik riigi elatustaseme ja sealsete hindade tõttu. Teadsin, et suures osas rahastan oma vahetusõpet ise, ja olin veendunud, et vaid Erasmuse stipendiumist ei piisa, mistõttu tundus Ungari igati meelepärane valik.

Szegedit teatakse Ungari kõige päikese- >>

MARI-LIIS KÄIS KOOS UNGARIS TUTVUNUD SÕBRANNAGA VIIMASE VANAEMA JUURES KA SLOVAKKIAS KÜLAS.

» lisema linnana, mis on suuruselt neljas. Sealne ülikool on riigi üks tähtsamatest, samuti tõmbab Szeged välisüliõpilasi kui magnet, kuid millegipärast pole neile seal loodud ühiselamukohti. Kuski kellelegi haledat nägu tehes pidi vist isegi koha saama, aga mina ei tahtnud seda teha. Hea asukohaga toad läksid kui soojad saiad. Minu üllatuseks üüriti kiiresti välja needki toad, mida pidi ülemõistuse kalli üürihinna eest kellegagi jagama. Lootust olin kaotamas siis, kui nägin, et ühes Facebooki Szegedi üürikommuunis napsati kärmelt ära korter, mille köök oli nii avatud, et isegi WC-le ei oldud ust ette pandud – oma toimetusi saadi rahulikult kahes ruumis korraga ajada.

Ühel hetkel jäi mulle silma kahe Türgi noormehe kuulutus, kes otsisid kolmandat korterikaaslast. Olin seda varemgi näinud, kuid ma ei julgenud neile kirjutada just sel põhjusel, et tegemist oli türklastega. Otsustasin, et jätan eelarvamused kõrvale ja nii saigi kokku lepitud, et saan

korterist ühe toa endale. Mu ema ei olnud sellest mõttest algusest peale vaimustuses. Tal oli suur hirm, et poole aasta pärast tahan ma Türki kolida ja seal abielluda ning lapsi saada hakata.

PEOLEMBELISED KORTERIKAASLASED

Kahjuks pidin oma otsust ka ise hiljem kahetsema. Kõrvatropideta ma magada ei saanud, korteris suitsetati, välisust ei pandud lukku, peale selle olid noormehed suured peoloomad ja eriti meeldis neile igasuguseid inimesi külla kutsuda ning neile isegi uksekoodi jagada. Võib-olla oleksin ülikooli esimesel aastal olnud vaimustuses pidevatest uutest tutvustest ja igapäevasest melust, aga mitte enam. Minu jaoks on kodu kindlus, kus tahan olla omaette. Poisid ei tahtnud mind mõista, samuti ei huvitanud korteriomanikku pidevad naabrite kaebused, peo käigus lõhutud aknad jms, mistõttu võtsin vastu otsuse uuesti kolida ja seekord juba omaette korterisse. Kolimine

UNGARIS ELADES KÜLASTAS MARI-LIIS VAATAMISVÄÄRSUSI JA NAABERRIIKE.

põhjustas närvipinget, jäin ilma 300-eurosest deposiidist, mida omanik mulle kangekaelselt tagastamast keeldus.

Kui elukohaga seotud probleemid kõrvale jätta, siis oli koolis tegelikult päris tore. Loengud olid enamasti üles ehitatud n-ö ümarlaua põhimõttel – kõik istusid ühe laua taga. Rühmatöid jagati vaid mõnes aines ja sedagi üliõpilastele, kes olid samast riigist pärit. Mina ainukese eestlasena sain oma kodutöid teha õndsas üksinduses. Õppejõud oskavad Szegedi õigusteaduskonnas oma eriala hästi, neile meeldib tudengitega arutleda – sellest võiksid Eesti õppejõudki rohkem eeskuju võtta. Negatiivse poole pealt võib välja tuua, et Ungari õppejõud olid liigagi leebed. Vahepeal tundsin puudust Eesti õppejõudude karmist käest, mis tähendab seda,

et kodutöö tegemata jätmisel on ebameeldiv tagajärg.

Peale selle oli Ungari õppejõududel tihtipeale komme ette teatamata loenguid ära jätta: sellest saime teada alles siis, kui olime kohale läinud ja niisama oodanud. Vahepeal sai koolist liigagi palju puhata, sest usklikud ungarlased tähistavad lihavõtteid

ööklubis JATE, mis asub ülikooli peahoone all.

Kui rääkida hindadest, siis on Ungari tunduvalt odavam riik kui Eesti. Ülikooli spordiklubi kuukaart maksab ca kuus eurot. Samas ei leidnud ma erilist vahet, kui võrdlesin oma igapäevase söögikorra maksumust Eesti hindadega. Kui mu toidulaud

PÄRIS MITU KORDA SAIN TRAHVI SELLEPÄRAST, ET VÄIDETAVALT EI OLNUD MA AMETNIKU ARVATES IKKAGI TUDENG.

peaaegu nädal aega ning endiselt on neile vaba päeva vaja ka fašismivastase võitluse mälestamiseks. Samuti on nädala sees ette nähtud mõned puhkepäevad, et üliõpilased saaksid neile mõeldud üritustest osa võtta. Näiteks nautida vahelduseks pikemat pidu

koosneks ainult veinist ja õllest, siis oleks vahe ilmselt märgatav. Kohalikus sanatooriumis maksavad õpilastele mõeldud hilisõhtused külastused vaid paar eurot. Odav on ka Ungari hambaravi ning üliõpilastele on see üldse tasuta. Kui mind ühel hommi-

kul tarkusehammas kiusama hakkas, siis kulus mul kliinikusse minekuks, registreerimiseks, ootamiseks, röntgeniks, hamba väljatõmbamiseks ja koju tagasitulekuks täpselt tund aega. Eestis ootaksin ilmselt ikka veel järjekorras. Samuti oli odav reisida Ungari naaberriikidesse, aga kaugemaidki kohti oli soodne külastada. Budapesti külastuste kõrval oli mul võimalus käia veel ka Serbias, Austrias, Slovakkias, Poolas, Tšehhis, Suurbritannias, Itaalias ning korra käisin külastamas isegi Eesti korporatsioone ja seltse.

SEKELDUSED AMETNIKEGA

Kahjuks võivad mõned Ungari ametnikud olla kohati isegi liiga pikaldase mõtlemisega. Inglise keelt nad väga ei räägi ning seega ei olnud haruldane, et mõnikord ei kõlvanud neile mu tudengistatuse kinnitajana ISIC-u rahvusvaheline kaart ega isegi Erasmuse dokumendid. Päris mitu korda sain trahvi sellepärast, et väidetavalt ei olnud ma ikkagi tudeng.

Kokkuvõttes soovitun Ungarit ja Budapesti kas või korra oma elus külastada. Ungaris leiaks koha rahulik tudeng, kes tahab nautida imeilusat loodust, odavate hindadega häid restorane ja 30-kraadiseid kevadpäevi maikuu alguses. Samuti sobib Ungari peomeeleolu tudengitele, kes tahavad rõõmu tunda nii varem mainitust kui ka nautida odavat rahvuslikku alkohoolset jooki *palinka*'t ning esimese ungarikeelse sõnana ära õppida *egészségedre* («terviseks»).

Laiapõhjaline haridus – uus unustatud vana

Tartu ülikooli juhtimis- ja struktuurireform on oma tööd tegemas. Peale struktuuri lihtsustamise on järgmise sammuna käsile võetud midagi veel olulisemat: õppekavade liitmine. Eriti äärmuslikult puudutab see bakalaureuseõppekavasid.

KERSTI KALJULAI
TÜ nõukogu esinaine

Mul on selle arengu üle kohutavalt hea meel, sest liiga varane ja liiga kitsas erialale keskendumine ei ole enamikule üliõpilastest kasulik. Kahtlemata leidub neid, kes ülikooli tülles on juba valinud oma tulevikutee, aga neid on vähe! Minagi tulin ülikooli veendunud ornitoloogina ja arvasin, et ülikool on mõeldud vaid nende oskuste süvendamiseks.

Viis aastat hiljem väljusin

sammaste vahelt diplomiga, millele oli kirjutatud geneetik. Pean enesekriitiliselt märkima, et seda kutseoskust pole mul oluliselt rakendada õnnestunud, kui välja arvata mõni aasta Eesti geenivaramus. Minu kursusevennad – samuti bioloogid – asutasid Olerexi ja väitsid end siiski olevat jäänud erialasele tööle. Nad tegelevad bioorganiliste ühenditega, mille käitlemise juures kuldavad loodusteaduskonnast pärit teadmised hästi ära.

ERIALADEVAHELISUS

Jah, mina lõpetasin ülikooli 1992. aastal. Aeg oli selline, öeldi siis. Aga kas aeg on praegu kuidagi teistsugune, muutumatum? Uus tegelikkus ongi see, et iga eriala lõpetanu võib sattuda tööle hoopis muus valdkonnas ja saada seal ülihästi hakkama. Ei pea vaata-

ma Olerexi või teisi ettevõtteid, võib jääda ka ülikooli piiresse ja leida samasuguseid näiteid. Professor Jaanus Harro on lõpetanud arstiteaduskonna, töötab psühhofüsioloogia professorina ning enamik eestlasi teab teda sotsiaal- ja haridusteaduskonna juhatajana.

Järelkult on selline uus tegelikkus juba ammu kohal. Aga kuna haridus- ja teadusministerium toetas ja rahastas mingil ajajärgul järjest ülikoolis uute õppekavade avamist, siis ujusime pikalt vastuvoolu – varasema ja kitsama erialale keskendumise suunas. Siis pidime hakkama mõtlema, kuidas paremini erialadevahelist õpet korraldada, sest üliõpilased ei tahtnud püsida ühe õppekava raames – kitsas oli.

Niisiis on aeg tagasi pöörduda klassikalise ülikoolihariduse

juurde, kus õppekavu on vähe, pakutavad teadmised lubavad huvide selginedes paindlikku erialale keskendumist ja ülikooli sisseastuja ei pea ülearu täpselt teadma, kellenä ta sealt väljub. LOTE koondab füüsika, keemia ja materjaliteaduse ühte õppekava. Selle õppekava läbinul on tööpõllul palju võimalusi: reaalinete õpetajast tehnoloogini mõnes materjalitööstuses, kosmosetööstus, keemiatööstus, ehitus.

Filoloogide julgustatakse valima endale kolme keelt, millega nad saaksid pärast ülikooli lõpetamist leiba teenida. See on õige, sest tuleviku kodulähedane põhikool vajab tõenäoliselt kaht õpetajat: reaalinete jaoks üht, humanitaarainete jaoks teist, ja kummal parem vorm, eks see annab kehalist kasvatust ka.

ROHKEM VÕIMALUSI

Kas ei kõla see mitte mõistlikumalt kui vedada õpetajat taksoga ühest väikesest koolist teise keemiat või inglise keelt õpetama? Kas pole see mitte inimlikum kui sundida põhikoolilapsi õppima Skype'i ja MOOC-e kasutades? Ka neid variante on soovitatud, et päästa kodulähedast kooli. Tartu teab paremat lahendust! Tartu ülikoolis on suurepärane haridusteaduste keskus. Kui noor oskab juba lapsi õpetada, siis tegelikult on ka gümnaasiumi tasemel see ring aineid, mida ta suudab õpetada, üsna lai. Rääkimata põhikoolist. Peame noori lihtsalt julgustama, et see ongi uus tava!

Muidugi ei lähe kõik keeli õppinud noored maale õpetajaks, aga jurist-lingvisti püsivast ja heapalgalisest tööst institutsioonides on niigi palju juttu olnud,

keskendugem pigem kodusele tööturule.

See lugu pole kirjutatud selleks, et kedagi üles kutsuda. Juba toimub õppekavade reform ja ilmselt on meil paari aasta pärast bakalaureusetaseme õppekavade arv vaid pisut suurem kui institutute arv. See on hea.

Siiski leidub üks varjund, millele tahaks avalikult ülikoolipere tähelepanu juhtida: meie noored on viimase 15 aastaga harjunud, et ülikoolid – mitte ainult Tartu ülikool – pakuvad väga selgepiirilisi ja kitsaid õppekavu. Õpid kolm aastat, ja oled spaateenuste turundaja, maastikuarhitekt või tööstusettevõtte keskkonnatehnoloog. Meil tuleb juba praegu, kui õppekavade uuendus alles algab, hakata avalikkusele selgitama, mis on sellise muudatuse eelis.

Uutel, laiapõhjalistel bakalaureusekavadel õppinutel on edaspidi palju paremad võimalused, et leida oma nurk teaduses või mujal tööturul. Tudeng saab valida just sellise elukutse, mis teda huvitab. Tagataskusse jäävad

EESTIS SAAB AINULT TARTU ÜLIKOOL PAKKUDA KÕIGE OOTAMATUMAIKÕI ÕPPEKAVADE VALIKUID: IT-JURISTID JA MEDITSIIINI-IT-TEHNOLOOGID.

laiad alusteadmised, mis lubavad lihtsalt ja kiirelt eriala vahetada. Endale saab ise eriala kujundada ja parimal moel saab seda teha loomulikult *universitases*! Eestis saab ainult Tartu ülikool pakkuda kõige ootamatumaid õppekavade valikuid. Me pakume neid juba praegugi: IT-juristid, meditsiini-IT-tehnoloogid jpt. Sellised spetsialistid saavad Eestis tulla ainult Tartu ülikoolist.

Keelatud pole teha ka tava-

päraseid ja turvalisi valikuid, sest õppekava on küll lai, aga ülikool saab kursuse ja lõputööde juhendamise kaudu aidata igal noorel kujuneda just selleks, kelleks ta soovib. Niikui tuleb tulevikus ilmselt enam kui pool lõpetanute teadmiste laiendamiseks ülikooli veel kord või paar tagasi. Tulid juba paljud minu põlvkonnas, nii minagi. Avatud ülikool oli abiks ja on hädavajalik ka edaspidi.

UENDUSLIIDRI EELIS

Hädasti ja kiiresti on TÜ-l vaja uut turundusnägemust, et oma eesmine ja asend ära kasutada. Teame, et teised ülikoolid järgnevad meile sarnaste ümberkorraldustega, aga teadupärast on uuendusliidril alati eelis. Eelis, mis on saavutatud oma pakkumist selgelt ja kiirelt turustades, säilib isegi siis, kui matkijad on tasapisi järele jõudmas. Seda peamegi taotlema.

Ma ei usu, et lugejal ei tulnud seda artiklit lugedes pähe mõte, et iga uus on nagunii unustatud vana. Iroonilisel kombel seegi

kord. Oli ju 1632. aastal ülikoolis vaid neli nn õppesuunda ja kõik alustasid koos ühesainsas, s.o. filosoofiateaduskonnas. Tartu ülikool andis aga aja jooksul maailmateadusesse väga laia spektri uurijaid. Ring on parajasti jälle täis saamas, aga õnneks on igale uuele põlvkonnale alguspunkti tagasijõudmine jällegi uus. Peame vaid suutma noortele selgeks teha, miks see vana/uus neile hea on. UT

IN MEMORIAM

KAIDO JAANSON

21.06.1940–02.05.2015

Kaido Jaanson oli esimene rahvusvaheliste suhete teooria professor ja selle teadusala rajaja Tartu ülikoolis. Tema värvikad loengud ning laiaulatuslikud teadmised rahvusvahelistest suhetest on inspireerinud tervet põlvkonda politoloogide ning ajaloolasi.

Jaanson lõpetas 1965. aastal Tartu ülikooli ajaloo eriala ning sai ajalookandidaadi kraadi 1975. aastal. 1968.–1995. aastal õpetas ta Tartu ülikooli ajaloo osakonna, seejärel asus juhatajana (1995–1999) üles ehitama äsjaasutatud politoloogia osakonda professor Rein Taagepera eestvedamisel loodud sotsiaalteaduskonnas. Jaanson töötas välja esimesed selle valdkonna alusained, millest mitmeid loetakse tänapäevalgi. Oma ühiskondliku hea maine ning särava meelitas ta uude üksusse palju noori töökaaslasid ning värskeid üliõpilasi.

1995.–2005. aastal oli Jaanson valitud rahvusvaheliste suhete

teooria professori ja dotsendi ametikohale. Tema juhtimisel võeti vastu esimesed politoloogia bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppekavad, mille on lõpetanud kümned Eesti silmapaistvad ühiskonnategelased. Tema juhendatavate seas olid Urmas Paet, Gert Antsu, Jonatan Vseviov, Aap Neljas jpt. 1997.–2006. aastal oli Jaanson ka Eesti presidendi akadeemilise nõukogu liige. 2007. aastal valiti ta Tartu ülikooli emeriitdotsendiks.

Eriti oluline on tema panus Tartu ülikooli rahvusvaheliste suhete ringi (RSR) tegevusse. Kaido Jaanson oli 1963. aastal RSR-i üks asutajaliikmeid ja hiljem pikka aega akadeemiline juhendaja. Tänu tema järjekindlusele ja algatusele sai RSR 1990. aastatel uue hingamise.

Teaduses jääb iseäranis meelde Jaanson'i ere huvi Aleksander Kesküla eluloo vastu. Ta suutis Kesküla jäljed viia kokku tänapäeva politoloogia ühe suurkuju Juan Linziga (vt Akadeemia 2002, nr 2), mis oli oma võimega tõsta Eesti üksikasjad maailmaareenile eeskujudele tema kolleegidele.

Jaanson on koostanud ajaloo-õpikuid, mitmeid artikleid Eesti ajaloost kahe maailmasõja vahel, Eesti ja Skandinaaviamaade suhetest ning rahvusvahelistest suhetest ning laiema teemaga uurimus «Draakoni hambad» (1987) on pühendatud Skandinaavia vabatahtlike osalusele Eesti vabadussõjas.

Kaido Jaanson tundis suurt huvi tuleviku-uuringute vastu. 1990. aastatel muutusid üliõpilaste seas legendaarseks tema üleskutsed koostada referaate teemal «Eesti 2010». Nii mõnigi tema tolle aja ennustustest (nt Hiina esiletõus rahvusvahelisel areenil) sai tõeks.

Tartu ülikooli riigiteaduste instituut

Tartu ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut

(«SLAC1 anioonkanali ja tema regulaatorite roll õhulõhede avanemisel ja sulgumisel müürloogias (*Arabidopsis thaliana*)»). Kaitsmine toimub Ravila 14a-A1019. Juhendajad dr Hannes Kollist ja dr Ebe Merilo, oponent dr Nathalie Leonhardt (Aix-Marseille ülikool, Prantsusmaa).

ülikool, Prantsusmaa), dots Susanna Witt (Uppsala ülikool, Rootsi).

5. juunil kell 10.15 kaitses **KRISTIINA LAANEMETS** keskkonnatehnoloogia erialal doktoritööd «The Role of SLAC1 Anion Channel and Its Upstream Regulators in Stomatal Opening and Closure in *Arabidopsis thaliana*»

KAITSMISED

29. mail kell 12 kaitses **KONSTANTIN POLIVANOV** vene ja slaavi filoloogia erialal doktoritööd «Доктор Живаго» как исторический роман» (««Doktor Živago» kui ajalooline romaan»). Kaitsmine toimus Ülikooli 18-140. Juhendaja prof Ljubov Kisseljova, oponentid prof emer Michel Aucouturier (Pariisi

5. juunil kell 12.15 kaitses **MADIS UMALAS** materjaliteaduse erialal doktoritööd «Application of Sol-Gel Technology for Production of Ceramic Nanocomposites and Functional Coatings» («Sool-geel tehnoloogia rakendamine keraamiliste nanokomposiitmaterjalide ja funktsionaalsete pinnakatete valmistamiseks»). Kaitsmine toimub Ravila 14c-A106. Juhendajad dr Ants Lõhmus, dr Rünno Lõhmus ja dr Irina Hussainova (TTÜ), oponentid dr Karin Mougín (Haute-Alsace'i ülikool, Prantsusmaa) ja dr Valdek Mikli (TTÜ).

5. juunil kell 14.15 kaitses **HANNES KEERNIK** keskkonnatehnoloogia erialal doktoritööd «Estimating Methods and Variability of Atmospheric Humidity Over the Baltic Region and the Arctic» («Atmosfääri niiskussaldus – määramismeetodid ning muutlikkus Läänemere piirkonnas ja Arktikas»). Kaitsmine toimub Ravila 14c-A106. Juhendajad dr Hanno Ohvri ja dr Erko Jakobson, oponentid prof Sirje Keevallik (TTÜ) ja dr Irina Melnikova (Peterburi ülikool, Venemaa).

9. juunil kell 15 kaitses **MARTIN POOK** rakubioloogia erialal doktoritööd «Studies on Artificial and Extracellular Matrix Protein-Rich Surfaces as Regulators of Cell Growth and Differentiation» («Kunstlike ja rakuvälise maatriksi valkudega kaetud pindade osa rakkude kasvu ja diferentseerumise reguleerimises»). Kaitsmine toimub Riia 23b-105. Juhendajad dots Sulev Ingerpuu, prof Toivo Maimets ja vanemteadur Viljar Jaks, oponent prof Gerd Klein (Tübingeni ülikool, Saksamaa).

12. juunil kell 10.15 kaitses **PIRET PUNGAS-KOHV** geograafia erialal doktoritööd «Between Maintaining and Sustaining Heritage in Landscape: The Examples of Estonian Mires and Village Swings» («Pärandi säilimine ja säilitamine maastikus: külakiikede ja soode näitel»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad prof Tõnu Oja ja prof Hannes Palang (TLÜ), oponent prof Michael Jones (Norra teaduse ja tehnika ülikool, Norra).

12. juunil kell 10.15 kaitses **JEKATERINA JEFIMOVA** keskkonnatehnoloogia erialal väitekirja «Leaching of Polycyclic Aromatic Hydrocarbons (PAHs) and Heavy Metals From the Oil Shale Processing Wastes and From Waste-Based Products» («Polütsükliiliste aroomatsete süsi-vesinikke (PAH-ide) ja raske metallide leostus põlevkivitöötlemise jäätmetest ja põlevkivi jäätmetel põhinevatest produktidest»). Kaitsmine toimub Ravila 14a-1021. Juhendajad prof Toomas Tenno ja Natalya Irha, oponent prof Jyri-Pekka Mikkola (Umeå ülikool, Rootsi).

12. juunil kell 14.15 kaitses **MART REIMANN** geograafia erialal doktoritööd «Formation and Assessment of Landscape Recreational Values» («Maastike rekreatiivsete väärtuste kujunemine ja hindamine»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad prof Tõnu Oja ja prof Hannes Palang (TLÜ), oponent prof Liisa Tyrväinen (Soome Metsauuringute instituut, Soome).

16. juunil kell 10.15 kaitses **MAI KUKUMÄGI** taimeökoloogia ja

ökofüsioloogia erialal doktoritööd «Factors Affecting Soil Respiration and Its Components in Silver Birch and Norway Spruce Stands» («Mullahingamist ja selle komponente mõjutavad tegurid arukase ja hariliku kuuse puistutes»). Kaitsmine toimub Lai 40-218. Juhendajad vanemteadur Krista Lõhmus ja vanemteadur Ivika Ostonen-Märtin, oponent prof Jukka Pumpanen (Helsingi ülikool, Soome).

16. juunil kell 14.15 kaitses **HELEN KARU** taimeökoloogia ja ökofüsioloogia erialal doktoritööd «Development of Ecosystems Under Human Activity in the North-East Estonian Industrial Region: Forests on Post-Mining Sites and Bogs» («Ökosüsteemide areng inimtegevusest mõjutatud Kirde-Eesti tööstuspiirkonnas: tehismaastike metsad ja rabad»). Kaitsmine toimub Lai 40-218. Juhendajad dots Arne Sellin ja vanemteadur Margus Pensa, oponent dots Carolina Martínez-Ruiz (Valladolidi ülikool, Hispaania).

17. juunil kell 10.15 kaitses **HEDI PETERSON** bioinformaatika erialal doktoritööd «Exploiting High-Throughput Data for Establishing Relationships Between Genes» («Suuremahuliste andmete kasutamine geenidevaheliste seoste leidmiseks»). Kaitsmine toimub Riia 23b-105. Juhendajad prof Juhan Sedman ja prof Jaak Vilo, oponent prof Boris Lenhard (Londoni Imperial kolledž, Suurbritannia).

18. juunil kell 12.15 kaitses **SIRLE LIIVAMÄGI** geoloogia erialal doktoritööd «Neoproterozoic Baltic Paleosol: Geology and Pa-

leoenvironmental Interpretation» («Neoproterosoilise Balti paleomurenemiskooriku geoloogia ja paleokeskkonna analüüs»). Kaitsmine toimub Ravila 14a-1019. Juhendajad prof Kalle Kirsimäe ja teadur Peeter Somelar, oponent Steven G. Driese (Baylori ülikool, USA).

18. juunil kell 16.15 kaitseb **TÖNIS TATAR** ajaloo erialal doktoritööd «Kolmas tee Eesti NSV kunstis: avangardi ja võimumeelsuse vahel» («The Third Discourse in Estonian Art of the Soviet Period: Between Collaboration and Avant-garde»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad prof emer Jaak Kangilaski ja prof Juhan Maiste, oponentid prof Jörg Hackmann (Szczecini ülikool, Poola) ja Sirje Helme (Eesti kunstiuuseum).

25. juunil kell 12.15 kaitseb **KAI-DO LÄTT** matemaatika erialal doktoritööd «Singular Fractional Differential Equations and Cordial

Volterra Integral Operators» («Singulaarsed murrulised diferentsiaalvõrrandid ja südamlilikud Volterra integraaloperaatorid»). Kaitsmine toimub J. Liivi 2-403. Juhendajad prof Arvet Pedas, emer prof Gennadi Vainikko, oponentid juhtivteadur Andi Kivinukk (TLÜ), prof Igor Podlubny (Košice tehnikaulikool, Slovakkia).

25. juunil kell 14.15 kaitseb **OLEG KOŠIK** matemaatika erialal doktoritööd «Categorical Equivalence in Algebra» («Kategoriline ekvivalents algebras»). Kaitsmine toimub J. Liivi 2-403. Juhendaja emer prof Kalle Kaarli, oponentid Erkko Lehtonen (Lissaboni ülikool, Portugal) ja prof Peeter Puusepp (TTÜ).

26. juunil kell 10.15 kaitseb **KATI AIN** matemaatika erialal doktoritööd «Compactness and Null Sequences Defined by l_p Spaces» («Ruumide l_p poolt defineeritud kompaktsus ja nulljadad»). Kaitsmine toimub J. Liivi 2-403.

Juhendaja prof Eve Oja, oponentid dots Hans-Olav Johannes Tylli (Helsingi ülikool, Soome) ja prof Dirk Werner (Berliini vaba ülikool, Saksamaa).

26. juunil kell 12.15 kaitseb **HELLE HALLIK** matemaatika erialal doktoritööd «Rational Spline Histopolation» («Ratsionaalsplainidega histopoleerimine»). Kaitsmine toimub J. Liivi 2-403. Juhendaja dots Peeter Oja, oponentid dr Natalja Budkina (Riia tehnikaülikool, Läti) ja prof Jaan Janno (TTÜ).

29. juunil kell 10 kaitseb **MERLE TAMBUR** majandusteaduse erialal väitekirja «Workplace Bullying in Estonian Organizations: The Prevalence and Causes» («Tööküsimine Eesti organisatsioonides: levik ja põhjused»). Kaitsmine toimub Narva mnt 4-A312. Juhendaja prof Maaja Vadi, oponentid prod Ruth Alas (EBS) ja prof Dana Mesner-Andolšek (Ljubljana ülikool, Sloveenia).

TÜ SIHTASUTUSE STIPENDIUMIKONKURSS JUUNIS 2015

EUROOPA KOMISJONI PRAKTIKA STIPENDIUM – stipendiumi väärtus on 2000 eurot. Stipendiumile on oodatud kandideerima bakalaureuse- ja magistritaseme üliõpilased, kellel on väga hea õppeedukus (magistritaseme kandidaadid, kes on lõpetanud bakalaureusetaseme

cum laude; bakalaureuseõppe üliõpilastel keskmine hinne vähemalt 4,5); soov või juba kindel plaan sooritada praktika Euroopa Komisjonis; väga hea eesti keele oskus ning peale selle väga hea saksa, prantsuse või inglise keele oskus.

Konkursist osavõtuks tuleb

sihtasutuse juhatusel esitada elektrooniline taotlus sihtasutuse kodulehel. Taotluste esitamise tähtaeg on 1. juuli 2015. Täpsem teave ja nõuded stipendiumite taotlemiseks: www.sihtasutus.ut.ee, tel 737 5852 või 5554 0773 (Triin Vakker).

EAFS-I JA GEDEON RICHTERI STIPENDIUMIKONKURSS

Eesti akadeemiline farmaatsia selts (EAFS) ja Gedeon Richter Eesti kuuluvad välja 2015.

aasta stipendiumi Tartu ülikoolis farmatseutilise tehnoloogia alal parima uurimistöö kaitsnud üli-

õpilasele. Stipendiumi suurus on 1000 eurot. Stipendiumi saavad taotleda

Tartu ülikooli proviisoriõppe üliõpilased, kes on teinud uurimistöö farmatseutilise tehnoloogia valdkonnas või sellega lähedalt seotud valdkonnas ja kaitsnud uurimistöö positiivsele hindel. Stipendiumi saamisel on määrav uurimistöö valdkondlik sobivus,

valitud uurimisteema olulisus farmatseutilise tehnoloogia, töötase ja originaalsus ning üliõpilase panus töö valmimisel.

Stipendiumi eraldamise alus on avaliku konkursi korras esitatud uurimistöö.

2015. õppeaastal antakse

välja üks stipendium suurusega 1000 eurot. Õppeaasta jooksul jagatakse välja üks stipendium, ent nõutaval tasemel tööde puudumisel võib stipendiumi jätta välja andmata.

Lisateave: www.farmaatsia.ut.ee või ain.raal@ut.ee.

SKYPE'I VÄLISÕPINGUTE STIPENDIUMIKONKURSS

Skype ja hariduse infotehnoloogia sihtasutus (HITSA) kuulutavad välja konkursi Skype'i välisõpingute magistristipendiumitele, millele saavad kandideerida reaalvaldkonna tudengid. Esimest korda antakse välja kolm stipendiumi, mille fond on 19 200 eurot.

Skype'i välisõpingute magistristipendiumitega on mõeldud toetada kolme üliõpilase magistristipendiumi väljaspool Eestit loodus- ja täppiseaduste valdkonnas või

erialadevaheliselt eeldusel, et üks kõrgharidusastmetest läbitakse reaalteaduste valdkonnas.

Stipendiumide eesmärk on edendada teadmussiret reaal- ja humanitaarvaldkondade vahel, populariseerida info- ja kommunikatsioonitehnoloogia erialasid ning suurendada magistristipendiumite kättesaadavust Eesti magistrantidele välismaal.

Ühe stipendiumi suurus on 6400 eurot. Stipendium on ette

nähtud õppemaksu tasumiseks või õpingutega seotud kulude katmiseks 2015/2016. õppeaastal. Stipendiumi saavad taotleda kõik Eesti kodanikud või alalise elamisloaga isikud, kellel on täidetud magistristipendiumi astumise eeldused.

Taotluste esitamise tähtaeg on 16. juuni 2015. Täpsem teave ja nõuded: www.hitsa.ee või tel 628 5811 (Marily Hendrikson).

TEATED

ÕPETATUD EESTI SELTSI ETTEKANDEKOOSOLEKUD:

17. juunil toimub koosolek ERM-i näitusemajas (Kuperjanovi 9) kell 16.15. Esineb Kärt Summatavet loenguga «Traditsioon? Inspiratsioon! Allikad arhailise kultuuri süvakihtides». Täpsem teave: www.erm.ee/et/kylasta/Naitusemaja/Naitused/498.

2.–30. juunil on TÜ raamatukogu kolmandal korrusel avatud emeriitprofessor Eero Loone 80. sünnipäevale pühendatud **NÄITUS «EERO LOONE 80»**.

12. juunil kell 10 peab loengu **SAKSA SÜDAMEKESKUSE DIREKTOR PROFESSOR HERIBERT SCHUNKERT**. Tema uuri-

misvaldkond on molekulaarbioloogia ja südame-veresoonkonna haiguste geneetika. Loeng toimub Omicumi (Riia 23b) suures saalis.

12. juunil kell 10.15 toimub Riia 23-217 geneetika dotsendiks kandideeriva **RIHO TERASE LOENG** teemal «Bakterite biofilm».

TUNNUSTAMISED

TÜ suure medali pälvis ülikooli kauaaegne endine õppejõud, taimefüsioloog **HEINO MOLDAU**.

TÜ väikese medali ja tänukirjaga tunnustati 75. sünnipäeval

loodus- ja tehnoloogiateaduskonna emeriitprofessorit **TOOMAS TENNOT**, 65. sünnipäeval filosoofiateaduskonna vene kirjanduse professorit **LJUBOV KISSELJOVAT**.

TÜ aumärgi ja tänukirja pälvisid 65. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika instituudi füüsikalise optika labori insener **AGU ANIJALG** ja 60. sünnipäeval loodus- ja tehnolo-

loogiateaduskonna ökoloogia ja maateaduste instituudi botaanika teadur; botaanika- ja mükoloogia-muuseumi kuraator **ÜLLE REIER**.

TÜ tänukirja pälvistid 75. sünnipäeval arstiteaduskonna anatoomia instituudi inimese anatoomia assistent **ELEONORA RAJAVEE** ning sotsiaal- ja haridusteaduskonna haridusteaduste instituudi eripedagoogika osakonna koostööpartner, logopeed **URVE KULLAM**, 70. sünnipäeval matemaatika-informaatika-teaduskonna emeriitprofessor **MARE KOIT**, 65. sünnipäeval arstiteaduskonna spordimeditsiini ja taastusravi kliiniku füsiatria ja taastusravi vanemassistent **ANN TAMM**, 60. sünnipäeval sotsiaal- ja haridusteaduskonna haridusteaduste instituudi eripedagoogika osakonna koostööpartner, Tartu Hiie Kooli õppealajuhataja **HENE BINSOL**, 40. sünnipäeval ülikooli akadeemilise naiskooi dirigent **TRIIN KOCH**.

Pensioneerumise ja töölt lahkumise puhul tunnustati endiseid ülikooli töötajaid. Väikese medali ja tänukirja said sotsiaal- ja haridusteaduskonna erivajaduste pedagoogika professor; emeriitprofessor **JAAN KÖRGESAAR**,

botaanika- ja mükoloogiameuseumi kuraator; emeriitdotsent **ERICH KUKK** ning botaanika- ja mükoloogiameuseumi laborant **AINO KALDA**. Väikese medali said filosoofiateaduskonna germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituudi inglise filoloogia osakonna ameerika kirjanduse dotsent **REET SOOL**, majandusteaduskonna majandusarvestuse õppetooli majandusarvestuse lektor **SINAIDA KALNIN** ning Viljandi kultuuriakadeemia muusikaosakonna muusikateoreetiliste ainete lektor **MARET TOMSON**. Aumärgi ja tänukirja said loodus- ja tehnoloogiateaduskonna mereinstituudi kalabioloogia ja kaanduse osakonna vaatleja **VAIKE HAKMAN** ning kunstimuuseumi kassapidaja **ESTER ANSLAN**. Aumärgi sai Viljandi kultuuriakadeemia etenduskunste osakonna vormiõpetuse dotsent **MARE MIKOF**. Tänukirja said kehakultuuriteaduskonna spordipedagoogika ja treeninguõpetuse instituudi sportmängude didaktika lektor **MILVI VISNAPUU** ja võimlemise õpetaja **KAJA HERMLIN**, kehakultuuriteaduskonna dekanadi sekretär **TIINA PAAP** ja **HILLE-KAI LAIT**, loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika instituudi astrofüüsika

professor; emeriitprofessor **ENE ERGMA**, röntgenspektroskoopia labori tahkisefüüsika vanemteadur **REIN RUUS**,ioonkristallide füüsika labori spetsialist **VIKTOR DENKS**, nanostruktuuride füüsika labori spetsialist **REIN KINK**, atmosfäärifüüsika labori vaneminsener **ALEKSANDR SAVIHHIN**, insenerid **JÜRI VAHI** ja **VLADIMIR TSUBIN**, pearaamatupidaja **LINDA PAADE**, majandusgrupi juhataja **ANNE RAND**, arvutioperaatorid **OLGA HEINLOO** ja **EHA EIST**, traktorist-autojuht **ENNO SEGAR**, valvurid **ENDEL TRUUS** ja **HELE-MAI KOPPEL**, heakorratöölise **ÜLO-LEMBIT NAHKUR**, koristajad **HELJU SOO** ja **HELGI LEPIK**, matemaatika-informaatikateaduskonna matemaatika instituudi matemaatika didaktika dotsendid, emeriitdotsendid **LEA LEPMANN** ja **TIIT LEPMANN**, sotsiaal- ja haridusteaduskonna teadur; emeriitprofessor **JAAN MIKK**, muuseumi kogude osakonna museoloog **TOOMAS PUNG**, üliõpilasmaja raamatupidaja **KERSTI MAURING**, kinnisvaraosakonna elektrik-remonditöölise **JAAN HELM**, sisevalvetalituse sisevalvetöötaja **TALIVALDIS MARKOVSKIS** ning administraatorid **HELBE METSIK** ja **HELI VILJUR**.

osakonna juhataja – 17. juuni

55 MAIA KIVISAAR, mikroobigeneetika professor – 2. juuni
JAAK AROLD, anorgaanilise keemia assistent – 12. juuni
AGO RINKEN, bioorgaanilise

keemia professor; bioorgaanilise keemia õppetooli juhataja – 13. juuni

50 SVETLANA GANINA, füüsika didaktika lektor – 3. juuni
HENN OJAVEER, mereökosüsteemide juhtivteadur; ökodünaamika osakonna juhataja – 10. juuni
URVE KANGRO, funktsionaalanalüüsi teadur – 12. juuni
TARMO ANNILO, TÜ Eesti geenivaramu vanemteadur – 16. juuni
MARGE ORAS, vanemraamatupidaja – 18. juuni
AVO TRUMM, sotsioloogia

teadur; sotsioloogia ja sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika programmijuht, sotsioloogia õppetooli juhataja – 28. juuni

45 TANEL LEPSOO, romaani filoloogia lektor; maailma keelte ja kultuuride kolledži asedirektor – 6. juuni

40 URMAS NÕMMIK, vana testamendi ja semitistika dotsent – 7. juuni
MARK FISCH, infotehnoloogia spetsialist – 14. juuni

35 MERLE OJASALU, õigusteaduskonna Tallinna osakonna õppekorralduse

spetsialist – 8. juuni
RAGNAR KOLGA, TÜ Pärnu kolledži infotehnoloogia spetsialist – 9. juuni
SVEN LANGE, optika ja spektroskoopia vanemteadur – 14. juuni
AIME HALGMA, kõrvakliiniku sekretär – 30. juuni

30 HEISI KURIG, füüsikalise ja elektrokeemia teadur – 15. juuni
SIIRI SUURSOO, keskkonnanfüüsika labori spetsialist – 17. juuni
JEKATERINA KOZLOVA, kiletehnoloogia labori insener – 23. juuni

JAAN EHA - 65

12. juunil tähistab TÜ arstiteaduskonna kardioloogia kliiniku juhataja ja kardioloogia professor Jaan Eha oma 65. sünnipäeva.

Jaan Eha lõpetas tollase Tartu riikliku ülikooli arstiteaduskonna 1974. aastal ravi erialal. Pärast ülikooli lõpetamist alustas professor Eha kliinilise töö kõrvalt ka kliinilise teadustööga. Ta kaitses 1979. aastal kandidaadi väitekirja ja 1990. aastal doktoritöö ägeda südamelihase infarkti revaskulariseerimise teemal.

1980. aastal alustas Eha tööd Tallinna kiirabihaiglas (praegune Põhja-Eesti regionaalhaigla), kus ta tegi muljetavalda kliinilise karjääri, alustades osakonna arsti ja juhataja ametikohal ning lõpetades sisehaiguste kliiniku juhataja ametikohaga. 2002. aastal valiti professor TÜ kliinikumi kardioloogia kliiniku juhatajaks ning 2004. aastal ülikooli kardioloogia professoriks. Sellest ajast on professor

FOTO: OVE MAIDLA

Eha täiskohaga seotud kliinilise ja teadustöö korraldamisega Tartu ülikoolis ja TÜ kliinikumis.

Professor Eha on andnud väga olulise panuse kardioloogia arendamisse Eestis, olles moodsa invasiivkardioloogia rajaja Eestis. 1982. aastal tegi professor Eha Eesti esimese perkutaanse koronaarinterventsiooni, millest on saanud südame isheemiatõve ravi nurgakivi. 1995. aastal pani ta Tallinna kiirabihaiglas aluse Eesti esimesele invasiivkardioloogia osakonnale. Jaan Eha on olnud ka Eesti kardioloogide seltsi

esimees. Tema presidentuuri ajal 1989.–1997. aastal sai seltsist Euroopa kardioloogide seltsi liige. Praegu on professor Eha Eesti kardioloogide seltsi auliige. 2005. aastal omistati professor Ehale Eesti Punase Risti I klassi teenetemärk. 2013. aastal pälvis ta Eesti vabariigi teaduspreemia arstiteaduse valdkonnas.

Professor Eha peamised uurimisteemad on intervent-sionaalkardioloogia südame isheemiatõve korral ning arterite funktsiooni ja struktuuri muutuste hindamine erinevate haigus- ja füsioloogiliste seisundite korral. Eha on vaskulaaruuringutega tegeleva Endoteeli keskuse ja müokardiinfarktregistri rajajaid. Ta on ühtlasi üks Eesti enim tsiteeritud teadlasi. Jaan Eha on juhendanud seitset doktoriväitekirja ja on mitmete rahvusvaheliste teadusajakirjade toimetuskolleegiumite liige.

ÕNNITLEME

85 JAAN REIMAND, matemaatika-informaatikateaduskonna emeriitdotsent – 2. juuni

70 PEETER SAARI, laineoptika professor; akadeemik, füüsikalise optika

labori juhataja – 2. juuni
ILLI TARMU, botaanika osakonna vanemlaborant – 10. juuni
JAAN LELLEP, teoreetilise mehaanika professor – 25. juuni

60 MATI LAUR, uusaja professor; üldajaloo

Professor Eha on innustav näide sellest, kuidas saab olla korraga nii tunnustatud klinitsist kui ka maailmatasemel teadlane. Ta on oma erialale pühendunud, väga täpne ja äärmiselt suure

töövõimega kolleeg. Väljaspool ametiruumi harrastab professor, tegeledes rattasõitu, matkamist ja paadisõitu, andes meile kõigile nii eeskju südame-veresoonkonna haiguste riski vähendamiseks.

Soovime juubilarile õnne ja tervist!

Kolleegid TÜ kardioloogia kliinikust

LJUBOV KISSELJOVA – 65

17. mail sai 65-aastaseks professor Ljubov Kisseljova. Ta sündis Tartus, lõpetas siin keskkooli ning Tartu ülikooli, töötas ja töötab ka praegu selles linnas ning pole siit kunagi pikemaks ajaks lahkunud. Inimesel, kes on leidnud oma erialase kutsumuse ning on oma tegemistest haaratud, puudub vajadus asupaika vahetada.

FOTO: ERAKOJU

Kisseljova isiksuse arengut on oluliselt mõjutanud kaks seika. Esiteks, ta sündis ja kasvas üles vene haritlaste ringkonnas, mille juured olid seotud esimese Eesti vabariigiga – tema vanavanemad tulid Eestisse elama 1920. aastate algul.

Teiseks kuulus ta varakult, juba 1970. aastatel, TÜ vene kirjanduse kateedri ümber koondunud teadlaste lähikonda, seda eeskätt tänu tema õpetajaile Juri Lotmanile ja Zara Mintsile. Suhtumine pedagoogilisse ja teaduslikku tegevusse kui missiooni täitmisesse – ja samas kui millessegi väga isiklikku – on kindlasti väga haruldane ning asjalik omadus, mis ei sõltu aga ainult eluloolistest oludest, vaid ka õpetlase teadlikust valikust.

Pärast keskkooli lõpetamist astus Kisseljova TÜ vene keele ja kirjanduse osakonda, millega ta on seotud olnud pea pool sajandit. 1970. aastal alustas ta tööd laborandina vene kirjanduse kateedris, seejärel oli ta mitmete aastate vältel õppejõud ning ala-

tes 1992. aastast vene kirjanduse korraline professor. Kisseljova teaduslik tegevus on tihe ning viljakas, sama võib öelda ka tema töö kohta pedagoogina: ta loeb loenguid eesti, vene ja inglise keeles, tema loengukursused saavad üliõpilastelt aastast aastasse väga kõrgeid hinnanguid.

Slaavi filoloogia osakonna juhatajana otsib ta pidevalt tasakaalu eriala säilitamise ning uuendamise vahel. Koos kolleegidega korraldab Kisseljova erialadevahelisi rahvusvahelisi konverentse ja seminare, kus peale kirjandusteadlaste osalevad alati ka teiste erialade esindajad (semiootikud, ajaloolased, kultuuriloolased jt).

Praegu juhendab ta teadusprojekti «Esto-Russica», mis on pühendatud eesti-vene kirjandus- ja kultuurisidemete tundmaõppimisele. Viimasel ajal on Kisseljova teadushuvid keskmes kirjanduse ja võimu vahekord. Ta koolitab oma teadusseminaris tulevase bakalaureusi, magistreid ning doktoreid. Üliõpilaste valitud

teadusteemad on vastavuses juhendaja teadushuvidega ja kajastavad erinevaid ajaloolisi ajajärke ning teadusprobleeme: alates 18. sajandi vene komöödiast ja lõpetades impeeriumile omase ideoloogia esitusega 20. sajandi kooliõpikutes. Kisseljova teadustööde tähtsusest annab tunnistust ka Eesti kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali aastapreemia, mille pälvis 2011. aasta artikli eest «Tegelased ja nende prototüübid. Jaan Krossi novelli «Kolmandad mäed» ja «Doktor Karelli raske öö» põhjal».

Professor Kisseljova artiklite ja tema toimetatud teaduskogumike nimekirja võiks olla pikem, kui ta viimistleks pisut vähem üliõpilaste uurimustöid, toetaks kolleege erialaliselt vähem ega töötaks pidevalt vene kirjanduse õppetooli ehk Lotmani kateedri kui terviku säilitamise ja täiuslikumaks muutmise nimel. Kuid tema jaoks pole kunagi esmatähtis olnud isiklik ruum, nn oma aed, mida eeskätt viljelema peaks. Tema jaoks on kõige olulisem kateeder, millele ta on täielikult pühendunud.

Kolleegid, õpilased ja sõbrad õnnitlevad professorit juubeli puhul, soovivad talle südamest loomingulise tegevuse viljakat jätku ning tema kõige palavamate soovide täitumist!

Slaavi filoloogia osakond

LÕPUAKTUSED 2015

TARTU ÜLIKOOL

USUTEADUSKOND

bakalaureuse- ja magistriõpe
19. juunil kell 11 aulas

ÕIGUSTEADUSKOND

bakalaureuseõpe
16. juunil kell 12 aulas

magistriõpe

18. juunil kell 15 aulas

Õigusteaduskond Tallinnas

bakalaureuseõpe
17. juunil kell 14 (päevane õpe)
19. juunil kell 14 (avatud ülikool)
Eesti Rahvusraamatukogu suures konverentsisaalis

ARSTITEADUSKOND

18. juunil kell 12 aulas

FILOSOOFIATEADUSKOND

bakalaureuseõpe

**ajaloo ja arheoloogia instituut
maailma keelte ja kultuuride kolledž**

26. juunil kell 10 aulas

**eesti ja üldkeeleteaduse instituut
filosoofia ja semiootika instituut
kultuuriteaduste ja kunstide instituut**

26. juunil kell 13 aulas

magistriõpe

17. juunil kell 10 aulas

KEHAKULTUURITEADUSKOND

bakalaureuse- ja magistriõpe
16. juunil kell 15 aulas

LOODUS- JA TEHNOLOOGIATEADUSKOND

bakalaureuseõpe
17. juunil kell 15 aulas

magistriõpe

17. juunil kell 13 aulas

MAJANDUSTEADUSKOND

bakalaureuse- ja magistriõpe
19. juunil kell 13 aulas

MATEMAATIKA- INFORMAATIKATEADUSKOND

bakalaureuse- ja magistriõpe
26. juunil kell 16 aulas

SOTSIAAL- ja HARIDUSTEADUSKOND

bakalaureuseõpe

riigiteaduste instituut

18. juunil kell 14 ülikooli muuseumi valges saalis

pühhologia instituut

18. juunil kell 12 ülikooli muuseumi valges saalis

haridusteaduste instituut

18. juunil kell 13 Salme 1a aulas

ühiskonnateaduste instituut

16. juunil kell 17 aulas

magistriõpe

19. juunil kell 16 aulas

KOLLEDŽID

PÄRNU KOLLEDŽ

16. juunil kell 16 Pärnu kontserdimajas

NARVA KOLLEDŽ

20. juunil kell 12 kolledži auditooriumis 200

VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

20. juunil kell 13 Pärimusmuusika aidas

EUROOPA KOLLEDŽ

19. juunil kell 16 aulas

Ülikooli aulas toimuvate LÕPUAKTUSTE OTSEÜLEKANDEID on võimalik jälgida interneti vahendusel, peahoone auditooriumites 139 ja 140 ning ülikooli kohvikus. Internetiülekanne ja salvestused videoportaalis: <http://www.uttv.ee>

AVATUD SEMINAR
15.06.2015

15. juunil kell 15 kutsub Tartu ülikooli nõukogu huvilisi peahoonesse senati saali arutama ülikooli juhtimise ja arenguga seotud teemadel.

LÕPUAKTUSED
16.–26.06.2015

16. juunist kuni 26. juunini toimuvad TÜ teaduskondades bakalaureuse ja magistriõppe lõpuaktused TÜ aulas, muuseumi valges saalis ja õppehoonete aulades.

KONVERENTS
25.–27.06.2015

25. juunil algab kolm päeva kestev konverents «Audience Research in a «Post-Media» Age 2015», mis toimub ühiskonnateaduste instituudis.

15

15

16

18

25

PÕHJAMAADE KONVERENTS
15.–18.06.2015

15. juunil algab neli päeva kestev XIII Põhjamaade religioonipedagoogika konverents, kus arutatakse kokkupuuteid sekulaarse ja usulise vahel jne.

GEENIFOORUM
18.–19.06.2015

18. juunil algab kaks päeva kestev 15. lõpuks ometi personaalne, mis toob kuulajateni kõrgetasemelised ettekanded 19 eksperditlt.

JUUNI 2015

E T K N R L P E T K N R L P E T K N R L P E T K N R L P
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 1 2 3 4 5